

Centrum för Genusvetenskap

Lunds Universitet

Höstterminen 2008

teori i praktikken
-et studie af begærsforskydninger
blandt genusstudenter

Lovise Haj Brade Johansen

801015-1861

Abstract:

This essay investigates the phenomenon of "shifts in desire" amongst students of gender studies at five universities in Sweden. Taking its starting point in a queerfeminist understanding of gender and sexuality and an ambition to challenge the predominant discourse of sexual essentialism I examine which aspects of gender studies my informants attach importance to when relating them to their shifts in desire. The essay combines a quantitative survey investigation, which reveals that shifts in desire, sexual practices and/or gender identity are relatively common in relation to gender studies, with a qualitative analysis of in-depth interviews with seven students with different experiences of shifts in desire and/or gender identity. The analysis reveals that it is a combination of theoretical understanding and the norm divergence in the curriculum and context of gender studies as well as the subversive and political potential of challenging the predominant discourse of sexual essentialism that facilitates the students' shifts in desire.

Key words: gender studies, students, shifts in desire, queertheory, emancipation

Abstract:

Denne opgave undersøger fænomenet begærsforskydninger blandt personer der studerer genusvetenskap på 5 svenske universiteter. Med afsæt i en queerteoretisk forståelse af køn og seksualitet og en ambition om at udfordre en essentialistisk seksualitetsdiskurs undersøger jeg hvilke faktorer ved de genusvetenskaplige studier som tilskrives betydning i forbindelse med begærsforskydninger. Opgaven indeholder dels en kvantitativ undersøgelse, der viser at forandringer i begærsretning, kønsidentitet eller sexuel praktik er udbredte i forbindelse med studierne. I opgavens kvalitative del dybdeinterviewes syv studerende med erfaringer af begærsforskydninger, der alle betoner teoretisk indsigt og den normafvigende kontekst i studiemiljøet som faktorer der skaber mulighed for begærsforskydninger, samt understreger det subversive potentiale i forandringerne.

Nøgleord: genusstudier, studenter, begærsforskydninger, queerteori, emancipation

Indholdsfortegnelse

kapitel 1/ indledning	s. 3
problemformulering	s. 7
teoretiske udgangspunkter	s. 9
metodologisk position	s. 10
opgavens empiriske materiale	s. 12
afgrænsning	s. 14
disposition	s. 14
Kapitel 2/ teoretisk afsæt og baggrund	s. 16
forskningsoversigt	s. 16
teoretisk horisont	s. 18
queer	s. 19
Foucault, seksualiteten som installation	s. 20
identitet og subjekspositioner	s. 22
Butler: performative køn	s. 23
den heteroseksuelle matrice	s. 24
brugen af den teoretiske horisont	s. 25
Kapitel 3/ ex ante undersøgelsen	s. 27
den kvantitative metode	s. 27
strategier i konstruktionen af survey	s. 28
resultater af ex ante undersøgelsen	s. 30
diskussion	s. 33
delkonklusion	s. 34
Kapitel 4/ den kvalitative undersøgelse	s. 35
metodiske refleksioner	s. 35
om materialeindsamlingen	s. 37
teori i praktikken	s. 38
- <i>Analysedel I</i> -	
brændende ord og teoretiske indsigter	s. 38
eksemplet Laura	s. 40
att blive genkendelig	s. 42
eksemplet Tomas	s. 43
en annan norm	s. 45
den forventede emanciperung	s. 46
en alternativ lokal majoritet	s. 48
autencitet og forskydning	s. 50
sammenfatning	s. 51
- <i>Analysedel II</i> -	
strategisk performativitet	s. 52
eksemplet Eli	s. 53
at vælge ett stigma	s. 55
at modstå heteroseksualisering	s. 56
sammenfatning	s. 58
Konklusion	s. 58
Litteratur og bilag	s. 61

Kapitel 1

indledning

”Hjärnan visar om du är homo” var overskriften på en artikel i en stor svensk morgenavis for nylig¹. Artiklen handlede om nye landvindinger i den svenske hjerneforskning som viste, at homoseksuelle² kvinder og mænds hjerner adskiller sig fra heteroseksuelle personers hjerner. Ifølge artiklen vil man i fremtiden kunne scanne små børns – ja muligvis til og med ufødte fostres – hjerner, og determinere hvilken sexuel orientering de har eller ville få. Det er let at blive oprørt over denne form for forskning, og ikke mindst den måde, hvorpå den implicite potentielle mulighed for at abortere fostre med uønsket seksualitet præsenteres, men grunden til at jeg indleder denne opgave med et citat derfra er, at den refererede hjerneforskning er udtryk for en essentialistisk seksualitetsdiskurs, som ikke kun biologer, men også samfundsvidenskaben og humaniora er med til at opretholde. Med denne opgave vil jeg udfordre denne diskurs.

Der har længe fundets samfundsgrupper som har hævdet, at begær og seksuelle praktikker, der afviger fra en let genkendelig heteroseksuel binær kønslogik er udtryk for en umoralsk levevis eller en psykosomatisk sygdom, og at disse kan (bør?) helbredes gennem oplysning viljekraft, anger og tro. Mange metoder er gennem årene blevet brugt for at omvende ’vildfarne sjæle’ med en ikke-heteroseksuel seksualpraktik til den ”rette levevis”³. Som et modtræk her til har homoaktivister – i samforstand med en relativt dominerende samfundsdiskurs - hævdet, at seksualiteten er en medfødt og uforanderlig egenskab, der hverken kan eller skal ”helbredes”, men derimod accepteres som en naturlig variation indenfor den menneskelige seksualitet. Sexualiteten beskrives i denne diskurs som en iboende og prædestineret funktion i mennesket, og ikke en praktik eller præference som er foranderlig og formbar af individet.

¹ DN170608

² Jeg tager mig som forfatter friheden at stave seksualitet med ’x’ i stedet for ’ks’, da jeg anser at den traditionelle danske stavemåde medvirker til at afsexualisere begrebet. I citater mv. bevares dog den oprindelige stavemåde.

³ I Danmark holder f.eks. den kristne gruppe Agape omvendelseskurser for homoseksuelle (se www.basis.nu.)

Den amerikanske forsker Gayle Rubin (1984) er en af dem, der har formuleret den skarpeste kritik af denne essensliserende seksualitetsdiskurs. Hun problematiserer opdelingen og hierarkiseringen af begær og seksualpraktikker, og vender sig mod, at seksualiteten gøres uniform, og at det dermed kun er et meget smalt spektrum af den menneskelige seksualitet som accepteres. I stedet efterspørger hun plads til større erotisk variation:

*Variation is a fundamental property of all life, from the simplest biological organisms to the most complex human social formations. Yet sexuality is supposed to conform to a single standard. One of the most tenacious ideas about sexuality is that there is one best way to do it, and that everyone should do it that way. [...] Most people mistake their sexual preferences for a universal system that will or should work for everyone.*⁴

Rubin peger på et antal ideologiske antagelser om sex, som hun mener, at det er centralt at problematisere. En af disse er forestillingen om *sexuel essentialisme* som er de opfattelser, der fremstiller seksualiteten, som en naturlig, uforanderlig og transhistorisk kraft, der går forud for individers sociale liv og enevældigt definerer deres identitet. Det er netop denne identitetsforståelse, som eksempelvis forskningen om homohjerner skriver sig ind i. Med denne opgave og med Rubins tanker som ledesnor vil jeg her give mit bidrag til problematiseringen af forestillingen om sexuel essentialisme og pege på, at såvel kontekst som intellektuel indsigt kan være udslagsgørende for, hvordan et individ forvalter sin kønsidentitet, seksualitet og sit begær i forskellige sammenhæng.

Det fænomen, jeg her ønsker at undersøge, handler om mulighederne for at uddanne/opleve begærretninger og kønsidentiteter frem eller bort. Ideen om at en (religiøs eller teoretisk) overbevisning kan forplante sig som en internaliseret identifikation hos individet og få konsekvenser for en persons kønsidentitet eller det begær og den seksuelle praktik personen udlever, fascinerer mig. Som genusvetare og sociolog finder jeg det først og fremmest interessant, hvad der socialt betinger, at en person forskyder sin begærretning og hvad der sker i processen fra tanke/teoretisk indsigt til handling. Samtidigt er konsekvenserne af at kunne uddanne/opleve fysiske begær frem eller bort spændende og et vigtigt argument mod forestillingen om sexuel essentialisme. Sidst men ikke mindst er valget af emne for denne opgave truffet ud fra iagttagelsen, at diskussioner om seksualitet og køn ofte hviler på

⁴ Rubin, 1984:283

forudsætningen om, at disse begreber er faste størrelser, og at man derfor på forhånd kan vide, hvor grænserne for dem er og bør være. Opgaven skal ses som et kritisk indlæg i disse diskussioner.

I denne opgave beskæftiger jeg mig dog med personer, der *forlader* deres (hetero)sexuelle normposition for at overgå til en anden og mindre normativ position. Mere konkret vil jeg undersøge et fænomen, som jeg og mange andre har noteret er udbredt i de svenske⁵ (køns/)genusvidenskabelige forskningsmiljøer: *at en relativt stor gruppe studerende efter nogle terminers studier tenderer mod at ændre deres seksuelle selvidentifikation fra en 'privilegeret' position til en mindre hegemonisk*. I samtaler med genusstudenter, feministiske aktivister og undervisere på genusstudier rundt omkring i Sverige mødes jeg af et indforstået og lidt sarkastisk kendskab til fænomenet, at 'sådan er det jo, selvom der sjældent tales åbent om det'. At begærsforskydninger⁶ i forbindelse med studierne forekommer og er relativt udbredte er altså noget, som mange er opmærksomme på, men ingen har (så vidt jeg har kunnet researche) hidtil undersøgt fænomenet nærmere. Ikke desto mindre er det en interessant foreteelse, som rummer mange fascinerende perspektiver – særligt i forhold til diskussionen om seksualitet, identitet, biologi og socialkonstruktionisme, men også som et nyt perspektiv i forståelsen af videnskabens indflydelse på og konsekvenser for individers levede liv. Med denne opgave vil jeg tage hul på dette felt og håber at kunne bidrage til diskussioner om seksualitetens og genusidentifikationers diskursbårne foranderlighed.

⁵ Muligvis er dette også udbredt i andre landes genusmiljøer, men dem har jeg mindre kendskab til.

⁶ Jeg har valgt at anvende begrebet "begærsforskydninger" som et samlingsbegreb for alle ændringer og forskydninger af de studerendes seksuelle selvidentifikation, begærsretninger og seksuelle praktikker. Det kan altså dreje sig om alt fra en identifikationsforandring fra hetero- til homoseksuel til forandret sexuel praktik (at en fx forlader en udelukkende vaniljemonogam sexualpraktik for at påbegynde en maschiostisk eller polygam levevis eller sexualpraktik i stedet). I visse tilfælde anvendes begrebet også for at henvise til forskydninger i de studerendes kønsidentiteter, men i så fald gælder det forskydninger fra cis-identifikationer til positioner som mine informanter selv kalder "queer" eller "genderqueer" og som aktivt kobles sammen med en forandret sexuel praktik. Jeg er opmærksom på at anvendelsen af et samlingsbegreb kan lede til reduktioner i kompleksiteten, men jeg bedømmer, at det i dette tilfælde har stor indflydelse på opgavens læsevenlighed. Min ambition er, at påpege problematiske reduktioner i de tilfælde, hvor jeg mener, at kompleksiteten kan være i fare.

problemformulering

Mit formål med nærværende opgave er kort sagt at undersøge, hvordan man overhovedet kan forstå begærsforskydninger indenfor kulturens og samfundets rammer – og i hvilken grad de kan kobles til genusstudierne. Mit overordnede mål er, at komme nærmere en forståelse af hvordan indlæring af poststrukturalistisk feministisk teori kan påvirke mennesker til ændret begær og sexualpraxis, og altså på en større skala om og hvordan uddannelse påvirker individer i deres levede liv. Mere konkret indebærer dette at undersøge, *hvordan* genusstuderne taler om og analyserer deres begærsforskydninger og *på hvilke måder* studenterne kobler disse forskydninger til den nye viden som genusstudierne har givet dem. Jeg er således primært ude efter en kvalitativ hermeneutisk forståelse af begærsforskydninger og hvordan de gives mening i den kontekst, som studenterne befinder sig i. Dette undersøger jeg gennem interviewsamtaler med syv nuværende eller tidligere genusstudenter fra tre forskellige uddannelsesinstitutioner i Sverige som alle har forandret deres seksualitet eller kønsidentitet i forbindelse med studierne. For at underbygge disse samtaler, har jeg desuden et mere kvantitativt ex ante⁷ formål med opgaven, som er at kortlægge, hvor udbredte begærsforskydninger er blandt personer, der har studeret genusvetenskap i mere end et år. Dette gør jeg ved hjælp af en survey som er distribueret til genusstudenter på C-niveau på fem forskellige svenske universiteter, og hvis resultater jeg anvender i samtalerne med mine informanter. Foruden den rent metodemæssige fordel ved at nærme sig et fænomen fra flere forskellige sider, kan man sige, at dette mål handler om at begrunde mit felt på kvantitativt data – og dermed give det legitimitet i en positivistisk videnskabelig kontekst, som ellers muligvis ville affærdige denne opgave.

På baggrund af disse formål lyder min problemformulering som følger:

Hovedproblemstilling:

⁷ Ex ante-problemstillinger anvendes indenfor sociologisk statistisk forskning og kan forklares som en ”undersøgelse som foretages inden undersøgelsen”, altså en undersøgelse eller kortlægning som udføres som fundament for en anden undersøgelse. Se i øvrigt Agresti & Finlay (1986)

- Hvordan kan indlæring af poststrukturalistisk (queer)feministisk teori påvirke genusstudenters begærsretninger og sexualpraxis?

Herunder ex ante problemet:

- Hvor udbredte er begærsforskydninger i forbindelse med genusstudier?

Samt underproblemerne:

- Hvilke faktorer i og udenfor genusstudierne betinger begærsforskydninger?
- Hvordan meningsfyldes fænomenet af dets bærere - mine informanter?

Det er vigtigt allerede nu atslå fast at jeg med denne opgave ikke stræber efter at "fastslå" mine informanters fysiske begær, og hvordan det rent praktisk tager sig udtryk i forbindelse med genusstudierne. Mit ærinde er heller ikke at normativt afdække, hvorvidt begærsforskydninger er "gode" eller ej, og i så fald hvem de er gode for. Målet med opgaven er – sammen med mine informanter – at beskrive og analysere fænomenet, og herudfra undersøge hvilke faktorer som spiller ind på studenternes begærspositionering. Det er samtalerne med informanterne og deres fremstillinger af begærsforskydningen som er genstand for mine analyser.

Udgangspunktet i denne undersøgelse er, jeg ikke ser genus og sexualitet som statiske "kategorier", men derimod som forhandlingsbare identiteter, som vi alle (genusstudenter eller ej) forflyttes og forandres i. Jeg ser altså begreber som køn og sexualitet som dele i en konstant igangværende kamp om betydning. Begreberne er kulturelt konstruerede og af samme grund altid placerede i en specifik historisk og samfundsmæssig kontekst. Dette udgangspunkt uddyber jeg i afsnittet om opgavens teoretiske horisont, men indtil videre danner de udgangspunkt for opgaven således, at jeg ser køn og sexualitet som noget, vi skaber gennem handlinger, men som også samtidigt skaber os. Forestillingen om sexuel essentialisme, som jeg skriver mig op imod, er således både konstitueret af og konstituerende for vores forestillinger om køn og sexualitet. Disse forståelser skabes ikke i et tomrum, men er – ligesom denne opgave – med til at forhandle betydningen af disse begreber, og det er hér, jeg ser denne undersøgelses relevans. Foruden at den med sit tema peger på sprækkerne i diskursen om sexuel essentialisme, er den, ligesom diverse samfundsinstitutioner som opretholder heteroseksualiteten som norm, med til at forhandle om betydningerne af begreberne køn og sexualitet. Det er særligt hvorledes

præmisserne for disse forhandlinger forandres i den queerteoretiske kontekst, som mine informanter befinder sig i under deres genusstudier, som jeg her er interesseret i at undersøge.

Teoretiske udgangspunkter

De tematikker jeg i denne opgave beskæftiger mig med udspringer i vid udstrækning fra en poststrukturalistisk queerteoretisk og queerfeministisk referenceramme, som jeg og mine informanter deler. Præcis som de, har jeg fået store dele af den teoretiske viden, som har formet mit syn på magt, viden, køn og seksualitet fra mine genusstudier, og denne fælles referenceramme udgør et naturligt udgangspunkt i vores samtaler.

Queerteorien og queeraktivismen kan forstås som et grundlæggende opgør med homosexualitetsforskningens og homoaktivismens til tider essentialiserende betragtninger af seksualitet og køn, og giver os i stedet en kritisk analyse af de magtdiskurser, der producerer identitetskategorier som ”heteroseksuel” og ”homoseksuel”. Denne teori udgør således selve fundamentet for at forstå og fortolke genusstudenternes begærsforskydninger, som for de flestes vedkommende er en direkte respons på den queerteoretiske indsigt, som studierne har givet. Teoretisk tager opgaven altså afsæt i et poststrukturalistisk tankegods, dvs ”*en kritisk strategi, der forsøger at vise, hvordan vi producerer sandhed, i stedet for at afsløre sandheden bag repræsentationerne.*”⁸ Dette udgangspunkt er valgt på baggrund af dets kritiske forståelse af begreber som køn, seksualitet og identitet og på grund af den hegemoniske status queerteoriens har som forståelsesramme blandt mine informanter.

I opgaven anvender jeg den franske filosof Michel Foucault for forstå måden hvormed fokus kan flyttes fra ’seksualiteten i sig selv’ til de sandhedsproducerende diskurser om seksualitet. Dermed bliver det muligt, at undersøge, hvordan visse seksuelle præferencer konstrueres som ’naturlige’ og legitime og andre som afvigende, unaturlige og illegitime. Endvidere viser Foucault, hvordan forestillingen om ’den indre seksualitet’ produceres gennem forskellige magtinstanser og dermed også kan give os en indikation på hvordan vi kan forstå praktikker som strider mod denne forestilling⁹.

⁸ Simonsen, 1996:7

⁹ Foucault, 1998: 56

Den amerikanske retoriker og kønsforsker Judith Butler har ligeledes vigtige perspektiver at bidrage med, når vi skal begribe studenternes begærsforskydninger. Centralt i hendes teorier står, at sætte spørgsmålstejn ved faste kategorier om f.eks. køn og seksualitet. I stedet teoretiserer hun kønnet som en social og diskursiv proces, som subjektet produceres i og af. I min anvendelse af Butler lægger jeg særlig vægt på begreberne *performativ citering*, og *den heteroseksuelle matrice* idet de rummer centrale dele af den forståelsesramme, som mine informanter selv tolker deres handlinger ud fra.

I det følgende teorikapitel går jeg nærmere ind på de centrale begreber af Foucault og Butlers tankegange som danner grundlag for min analyse og som jeg og mine informanter anvender igennem opgaven for at åbne og begribe det fænomen, jeg undersøger.

Metodologisk position

Et centralt spørgsmål at stille når man skal konstruere en metodologi for en undersøgelse som denne er, hvordan viden om dette fænomen kan indsamles, og hvilken rolle jeg som forsker selv spiller i skabelsen af 'min' videnskab. Feministisk videnskabsteori og metodologi tager udgangspunkt i hvordan magtrelationer skabes og tager sig udtryk i videnskabsproduktionen. Dette er en diskussion som ofte usynliggøres eller fortabes i en positivistisk præget videnskabsdiskurs, idet den gerne bygger på en forestilling om, at forskeren er situeret udenfor det felt/materiale, hun undersøger, og derfor ikke påvirker resultatet af sin forskning. Den amerikanske biolog Donna Haraway kalder denne forestilling om en objektiv og neutral forsker "*performing the god-trick*"¹⁰. Hermed mener hun at den "objektive" forsker i sin forskning placerer sig selv på en måde som muliggør "...to see without being seen"¹¹ og dermed undgår at blive holdt ansvarlig for de resultater, som forskningen giver. Forskere problematiserer med andre ord alt for sjældent deres egen position i skabelsen af 'deres' videnskab. Hun er dog samtidigt kritisk overfor skyldbetyngede forskerbekendelser som eksempelvis 'jeg er en hvid middelklasse kvinde...'

¹⁰ Haraway 1988:189

¹¹ *ibid.*

og ovefor forskellige former for feministisk standpunktsteori¹² idet hun mener, at disse strategier risikerer at usynliggøre centrale forskelle *mellem* kvinder¹³. Haraway foreslår i stedet en visionær og 'siteret kundskab', i hvilken den feministiske forsker forholder sig til sig selv som et betragende og *samtidigt* aktivt skrivende subjekt. Hun pointerer, at det ikke er muligt at (som en selvbestaltet Gud) tale fra et 'nowhere', og det betyder, at forskeren altid må tage udgangspunkt i det præcise, men mere komplekse og altid foranderlige 'somewhere', som hun selv taler fra. Det er det som Haraway kalder et siteret blik, forstået som "*the view from a body, always a complex, contradictory, structuring, and structured body, versus the view from above, from nowhere, from simplicity*"¹⁴.

Præcis som alle andre taler jeg i denne opgave ikke fra et 'nowhere' men fra et meget tydeligt 'somewhere', der er siteret i tid og rum. Teoretisk er det som nævnt ovenfor centreret i et poststrukturalistisk (queer)feministisk blik, og personligt spiller min egen erfaring af begærsforskydninger i forbindelse med genusstudier givetvis en stor rolle for min interesse for og indgang i feltet. Opgaven er skrevet ud fra denne situering, hvilket også indebærer, at mit materiale ikke taler til mig som forfatter 'fra oven'. Temaerne for analysen, overskrifter og citerede eksempel fra empirien er aktive valg som jeg har gjort, og som på forskellig vis former hvilke analyser og forståelser af materialet, der bliver mulige. Samtidigt forudsætter jeg heller ikke, at jeg befinder mig 'ovenover' mit materiale, og dermed har en given ret til at subjektivt bestemme, hvad der skal betragtes som viden på dette felt. De tanker som fremkommer i analysen, finder med andre ord sine referencer i den queerfeministiske teoriverden og udvikles gennem de eksempler, jeg finder i materialet. Givetvis kan opgaven kritiseres for udelukkende at vælge empiriske eksempel, som passer ind i den valgte teoretiske horisont, og dermed ikke modsiger mine udgangspunkter, men sådan er videnskabens vilkår, ingen forskning undtaget. Jeg skriver entusiastisk om et fænomen, som jeg anser har et stort subversivt potentiale, og med en vision om at udfordre

¹² Standpoint feminism bygger på en opfattelse om, at feministisk videnskab er (eller bør være) udtryk for et specifikt kvindeperspektiv eller kvindeinteresse. Se eksempelvis Hartsock (1983) og Hirschman (1997).

¹³ Haraway 1988:198

¹⁴ Haraway 1988:589

diskursen om sexuel essentialisme og opløse faste kategorier som hetero- og homoseksuel, som jeg mener begrænser mennesker. Samtidigt er min text ikke uskyldig, idet den også i sig selv medvirker til at reproducere kategorier og befæste forestillinger om genus og sexualitet. At producere videnskab er med andre ord ”at leve med begrænsninger og modsigelser; det er at betragte noget et sted fra”¹⁵. Når dette er sagt, vil jeg samtidig fastholde, at opgavens relevans strækker sig længere end min egen situering. At emnet er kontroversielt, og for mange nærmest ubegribeligt, betyder ikke, at det ikke bør belyses, men tværtimod, at det bør undersøges nøje og systematisk. Ligeledes mener jeg, at de resultater og konklusioner, som jeg herefter gennemgår, bør gives betydning udover mine analyser. Selvom jeg ikke ser viden som konsistent eller entydig, så viser denne undersøgelse, at det fænomen, som jeg beskæftiger mig med forekommer, og at det har betydning i menneskers liv.

Metodisk lægger jeg således vægt på udforske nye greb for at synliggøre og reflektere over min position som forsker og for at inddrage mine egne erfaringer som et element i såvel den kvalitative som den kvantitative emperiindsamling. Jeg kommer i metodeafsnittet ind på, hvordan jeg er gået til værks i denne proces.

Opgavens empiriske materiale

Det materiale som jeg behandler i nærværende undersøgelse består først og fremmest af transkiberinger af interviewsamtaler, som jeg har haft med syv genusstudenter der alle har forskellige erfaringer af begærsforskydninger. Informanterne kommer fra genusuddannelser på tre forskellige universiteter i Sverige og er mellem 19 og 35 år gamle og har alle læst mindst 2 terminer genus. Til trods for, at jeg ikke hævder at respondenterne er repræsentative for populationen af genusstudenter i Sverige, har jeg i udvælgelsen af informanter lagt vægt på at få forskellige erfaringer repræsenterede og har derfor særligt prioriteret personer, som foruden begærsforskydningen også har forandret sit kønsudtryk/-identitet i forbindelse med genusstudierne. Jeg efterstræbte endvidere en spredning i forhold til alder og socioøkonomisk status, men disse parametre viste sig ikke at være betydningsbærende for undersøgelsens resultat.

¹⁵ Harraway 1991:196

Alle medvirkende er blevet lovet fuld anonymitet, hvilket blandt andet indebærer, at jeg har givet dem nye tilfældige navne og undlader at nævne hvilke universiteter de kommer fra, ligesom jeg undlader at skrive navne på steder eller personer, som kan indikere noget afslørende om deres kontekst.

De interviewede er:

Ulla, 23 år, har studeret genusvetenskap til og med tredje termin. Definerede sig som heterosexuel inden studierne og definerer idag helst ikke sin seksualitet, men som lesbisk, hvis hun er tvungen.

Tomas, 26 år, har læst to terminer genusvetenskap. Oplevede sig som heterosexuel inden studierne og kalder sig i dag homogay fjolla

Lo, 25 år. Har læst genusvetenskap i fire terminer. Definerede sig som bisexuel inden studierne og oplever sig i dag som queer eller transkille og går i kønsudredning for at eventuelt i fremtiden kunne få kønskorigerende behandling.

Laura, 35 år. Har læst genus i to terminer. Levede inden studierne sammen med en mand og deres fælles barn, men afbrød i forbindelse med genusstudierne denne relation og definerer sig i dag som flata.

Eli, 28 år. Har læst fire terminers genusvetenskap. Definerede sig inden studierne som lesbisk, men kalder sig i dag poly-queer.

Emily, 19 år. Har studeret genusvetenskap i to terminer. Oplevede sig inden genusstudierne som bi-curious og definerer sig i dag som queerflata.

Ann-Marie, 32 år. Har læst genus i 2,5 terminer. Definerede sig inden studierne som "strictly (vanilj) heterosexuell" men oplever sig i dag som sadist og bisexuell.

Foruden den kvalitative del af materialet, anvender jeg i den indledende kvantitative kortlægning, resultaterne af en surveyundersøgelse som jeg gennemførte i efteråret 2006 blandt studerende, som læste genusvetenskap på tredje semester på fem forskellige universiteter i Sverige. I kapitel 3 går jeg nærmere ind på indsamlingens forudsætninger og resultater.

Afgrænsning

I denne opgave er mit fokus overvejende forhandlingerne om køn/genus og seksualitet som betydningskabende elementer og ikke andre parametre som etnicitet, socioøkonomisk samfundsposition, alder og kropsfunktionalitet. Valget at fokusere på netop disse to parameter falder naturligt ud fra opgavens emne, men det betyder, at jeg kommer til at have et begrænset udsyn, i og med at betydningskabende parametre vælges fra eller ikke gives så meget plads. Dette indebærer dog ikke, at jeg mener, at køn og seksualitet er de eneste eller vigtigste betydningskabende parametre, men blot at det er her jeg lægger mit snit i denne opgave. Kategorier som de ovennævnte er uanset denne opgaves fokus lokale medspillere for hvordan parametre som køn og seksualitet kan tolkes. Disse begreber er som tidligere nævnt ikke statiske, men ændrer betydninger afhængig af, om de spejles i forestillinger om etnicitet, hudfarve, socioøkonomisk samfundsposition, kropsfunktionalitet eller nationalitet¹⁶. I et mere omfangsrigt projekt end dette ville disse øvrige betydningskabende parametre have fået mere plads, ligesom et større projekt ville kunne have åbnet for at undersøge deres relation til genusstudierne på en større skala.

Disposition

Opgaven er disponeret i fire dele. Efter denne ***indledning***, hvor jeg har præsenteret mit emne, opgavens formål og de spørgsmål jeg vil undersøge, samt introduceret de teoretiske og metodologiske standpunkter, hvorfra jeg i denne opgave tager afsæt og det materiale jeg anvender mig af, stikker jeg i de følgende kapitler lidt dybere. I ***baggrundskapitlet*** tegner jeg først en *forskningsoversigt* hvori opgaven placeres i forhold til forskning indenfor samme område og redegør siden hen for de *teoretiske horisonter* som jeg og mine informanter orienterer os imod, når vi diskuterer genus, seksualitet og queer positioner. Herpå

¹⁶ Se i øvrigt Lykke (2003)

går jeg ind i opgavens tredje del *ex ante undersøgelsen*, som indledes af en *metodisk situering* hvori jeg redgør for de metodiske overvejelser jeg har gjort i forbindelse med den kvantitative del af opgaven. Med dette i ryggen præsenterer og diskuterer jeg siden de *resultater* som min survey har givet og udstikker på baggrund heraf nogle forskningsspørgsmål, som jeg bringer med mig videre til opgavens *analysedel*. Den indledes med at reflektere omkring *dataindsamlingsprocessen* og leder herefter over i en analyse af det kvalitative empiriske materiale. Denne analyse er opdelt i to dele, der er disponerede ud fra mine underproblemstillinger altså dels med fokus på hvilke *faktorer* som betinger begærsforskydninger og dels med vægten lagt på den *mening* de studerende tilskriver forskydningerne. Til sidst *afrundes* opgaven og mine undersøgelsers krisitske potentiale diskuteres.

Kapitel 2:

Teoretisk afsæt og baggrund

Forskningsoversigt

Jeg skal her gennemgå de forskningsmæssige sammenhæng som jeg vil placere denne opgave i. Det som ligger den nærmest, er andet arbejde, der fra et konstruktivistisk eller normkritisk perspektiv, undersøger fænomenet begærsforskydninger eller andre udtryk for flexibel seksualitet. Af dette har jeg dog ikke kunne finde særligt meget, hvilket indikerer, at området for denne opgave er nyt og underbelyst. Det eneste jeg har fundet, som kan siges at have koblinger til det fænomen jeg undersøger, er den britiske sociolog Sasha Roseneil's bog *Common Women – uncommon practices: The queer feminisms of Greenham* (2000). Her beskriver Roseneil, (blandt andet) hvordan mange af de kvinder, som i 1980'erne forlod sine hverdaglige (ofte heteroseksuelle) kontekster og flyttede til de kvindeseparatistiske lejre udenfor militærflughavnen Greenham, efter en periode holdt op med at identificere sig som heteroseksuelle og begyndte at leve i lesbiske relationer. Roseneils fokus er bredere og mere explorativt end mit, men hendes beskrivelse af kvindernes oplevelser i lejrerne giver en indikation om, at begærsforskydninger kan opstå i forskellige kontekster og af forskellige anledninger.

En anden forsker, som denne opgave knytter an til, er den danske psykolog og kønsforsker Dorthe Marie Søndergaards afhandling *Tegnet på kroppen* (2000), der blandt andet med inspiration fra Butler og Foucault analyserer universitetsstuderendes forhandlinger af køn og seksualitet. Søndergaard viser, hvordan de studerendes identitetspositioner veksler afhængig af kontekst og hvordan seksuelle tegn skifter betydning alt efter hvem som indehar dem og hvordan de formidles. Jeg henter i denne opgave særligt inspiration af Søndergårds analysestrategi, som betoner, hvordan socialkonstruktivistiske teorier også bør omfatte selve forskningsprocessen, hvorfor man må være opmærksom på at den metode man anvender på sit materiale er hverken neutral eller universel.

Yderligere en teoretiker som jeg vil nævne er Iris Marion Young, som ligesom mig interesserer sig for hvordan det personlige involveres i det teoretiske. I *Throwing like*

a girl (1990) skriver hun om hvordan kroppen internaliserer de forventninger, der gennem normer og strukturer stilles på den. Hendes forståelse går dog modsat min fra den kropslige oplevelse til teorien, men giver mig i denne undersøgelse vigtige indsigter om samspillet mellem teori, krop og genus.

I takt med queerteoriens udbredelse i Skandinavien er der i de seneste ti år, fremkommet en stor mængde undersøgelser af, hvordan heteroseksualiteten konstrueres og re-konstrueres som norm i de nordiske samfund og hvordan mennesker med ikke-heteroseksuelt begær udgrænses som afvigere på forskellige arenaer. Disse analyser bidrager til at gøre opmærksom på, hvordan køn og seksualitet og mange andre hierarkiske strukturer lænkes sammen intersektionelt i komplekse og modsigelsesfulde forståelsesmønstre. Nogle af de mest banebrydende sådanne analyser fiinder man hos socialantropologen Fanny Armbjörnsson (2004) som undersøger, hvordan teenagepiger i den svenske skole konstruerer sine identiteter i komplekse interaktioner mellem køn, klasse, seksualitet og etnicitet, og hos idehistorikeren Pia Laskar (2005), der viser, hvordan normer for heteroseksualitet og konstruktioner af køn har varieret i sexhåndbøger i tidsepoken 1800-1920. Yderligere centrale undersøgelser, der på forskellig vis problematiserer tolkninger og reguleringer af inkorrekte begær og den konstante grænsedragning mellem normal og unormal seksualpraktik, er Pia Lundahls *Intimitetens villkor* (2001) og Sara Edenheims *Begärets lagar* (2005). Disse og mange andre intersektionelle analyser viser, hvordan socialt konstruerede og hierarkiske forskelle er indflettede i hinanden og ikke kan analyseres hver for sig, eftersom de som sociale orienteringspunkter og identiteter skabes og forandres relationelt¹⁷. Jeg bærer denne indsigte med igennem min analyse, selvom jeg hovedsageligt beskæftiger mig med heteroseksualiseringen som betydningsbærende parameter.

Et af de senere eksempel på en intersektionel analyse med køn og seksualitet i fokus er antropologen Malena Gustavsons afhandling *Blandade känslor - Bisexuella kvinnors politik og praktik* (2006) hvori hun påpeger dilemmaet at som forsker på den ene side

¹⁷ I indledningen til *Maktens (o)lika förklädningar* (2002) diskuterer redaktörerne De los Reyes, Molina og Mulinari dette mere dybdegående. Se endvidere De los Reyes & Mulinari: *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap* (2005) og Lykke: *Intersektionalitet. Ett användbart begrepp för genusforskningen*, i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr. 1 (2003)

ville studere og 'fange' menneskelig seksualitet og samtidigt på den anden side ville forsøge at holde seksualiteten åben og undgå at subjektiviteterne, kategorierne og praktikkerne ses som statiske eller essentialistiske¹⁸.

Teoretisk horisont

Som beskrevet i indledningen er denne opgave inspireret af poststrukturalistiske, diskursteoretiske feministiske og queer teorier. Trods risikoen for reduktionisme kan man sige, at en fællesnævner for disse forskellige tilgange er en kritisk indstilling overfor forgivttagen 'selvfølgelig' viden, og en grundlæggende opfatning om, at betydning aldrig kan fastlåses på grund af sprogets grundlæggende ustabilitet¹⁹. Dette teori afsnit rummer ikke mulighed for at redegøre for, hvordan de forskellige teoriretninger væver sig ud og ind af hinanden. I stedet vil jeg koncentrere mig om at redegøre for teoretiske tankegange og begreber, som danner fundamentet for min undersøgelse og som er centrale for at åbne og begribe det fænomen, jeg undersøger. Særlig vægt lægger jeg på Judith Butlers teoretiseringer af begreberne *performativ citering* og *den heteroseksuelle matrice* da de udgør en forståelsesramme som både jeg og mine informanter tolker vores handlinger ud fra. Som en baggrund for disse begreber og for at synliggøre den magtforståelse, som også danner grundlag for flere af studenternes egne forståelser af sine begærsforskydninger, redegør jeg kort for Michel Foucaults teorier om magt og seksualitet, ligesom jeg berører Eve Kosofsky Segdwicks tanker om uvidenhedens privilegium. Alle disse teoretikere kan på forskellig vis klasseres ind i det omfattende felt som kaldes queerteori.

Queer

Queerteorien²⁰ kan forstås som en kritik af heteronormativitetens normative konstruktion af periferi og centrum, sandt og falsk, rigtigt og forkert. Heteronormativitet

¹⁸ Gustavsson 2006:30

¹⁹ En central inspiration her er Jaques Derridas *On grammatology*

²⁰ "Queerteorier" er et meget bredt begreb og har i de cirka 15 år som det har eksisteret bevæget sig i mange forskellige retninger. Derfor er det egentlig problematisk at tale om queerteori som en

kan forstås som ”...en epistemologisk ramme, som naturaliserer det borgerlige, heteroseksuelle, monogame og reproducerende ægteskab og gør det til altomfattende paradigme for begrebsliggørelsen af køn og begær”²¹. Queerteorien vil identificere, beskrive og analysere, hvordan visse måder at udleve sin seksualitet privilegeres, sanktioneres og karakteriseres som normale, mens andre opleves som afvigende, unormale og derfor også uvelkomne²². Fokus er med andre ord på, hvordan normen produceres gennem udgrænsning af afvigelserne og især på ’det heteronormative’ og dets inkluderende og ekskluderende principper. Centralt står altså at sætte spørgsmålstegn ved faste kategorier som køn og seksualitet og de måder hvorpå disse kategorier strukturerer samfundet. Hermed problematiseres også en binær kønsopfattelse, hvori det feminine er hierarkisk underordnet det maskuline ud fra en hegemonisk heteroseksuel norm, som definerer alting som falder udenfor denne norm som afvigende og forkert²³. Queerteorier kan dermed kaste lys på hvilken betydning køns- og seksualitetskategorierne har for dem, der falder udenfor normen og dem der havner indenfor. Det er således aldrig givet på forhånd, hvad det naturlige og normale er, og det er her queerteoriens forandringspotentiale ligger. Køn forstås fx som en social og diskursiv proces, som subjektet produceres i og af – men som også bevidst kan omforhandles, hvilket er afsættet for denne opgaves emne. Et centralt udgangspunkt for queerteorien er Foucaults omfortolkninger af begreberne identitet, magt og seksualitet, som jeg relativt kort vil fremlægge nedenfor, hvorefter jeg går nærmere ind på Butler og det subversive potentiale.

Foucault: Sexualiteten som installation

Et af Foucaults vigtige bidrag til den queerteoretiske ansats er, at af-naturalisere opfattelsen af seksualitet som en oprindelig ’kerne’ i individet. Det gør han ved at pege på, hvordan seksualiteten i en vis historisk kontekst konstrueres som en bestanddel i det

sammenhængende teori. Sanere skal begrebet ses som et kritisk perspektiv, en blanding af teori og praksis og en bestemt optik på verdenen. Rosenberg 2002:12

²¹ Frederiksen 2005:12

²² Ambjörnsson 2003

²³ Rosenberg 2002

moderne subjekt – en konstruktion, der givetvis skal ses i et netværk af andre positioneringer, såsom klasse, køn og etnicitet.

I et af sine centrale værker ”Vilje til Viden” undersøger Foucault sexualitetens (videns)historie, og argumenter for, at det særlige ved det moderne samfund er, at vi taler så meget om sex, at det ”kommer til at fremstå som selve hemmeligheden”²⁴ om mennesket. En hemmelighed eller ”sandhed” som vi alle forventes forsøge at finde frem til og hvis afdækning kræver omhyggeligt arbejde. I moderne vestlige samfund har sexualiteten eller ”sandheden” kommet til at spille en uhyre vigtig rolle for konstruktionen af det moderne subjekt, idet den forventes at komme ”indefra” og kunne sige noget afgørende om individet - både til det selv og til omverdenen om, hvordan det skal aflæses. Foucault hævder, at det er ved at *tale om* seksualitet på bestemte måder, at forestillingen om at det skulle være noget indre og væsentligt for opbygningen af identiteten skabes. Derfor kan man ikke sige, at der er noget præ-diskursivt ved sexualiteten, den er derimod en konstruktion, som er afhængig af specifikke historiske og kulturelle sammenhænge for at være forståelig. Foucault problematiserer derfor forestillingen om seksuelle subjekter som ahistoriske konstante størrelser og påpeger, at det eksempelvis ikke giver mening at tale om eksistensen af homoseksuelle for 350 år siden, eftersom forestillingen om (homo)sexualiteten som en indre kerne, endnu ikke var ”opfundet”. Således kan man sige, at sexualitet ikke er en essens, som på forskellige måder har været undertrykt gennem historien, men derimod en illusion og ganske simpelt en *fiks idé*²⁵ som tilskrives forskellig betydning afhængig af (historisk såvel som geografisk) kontekst.

Men sexualiteten skal samtidigt også ses som en politisk installation og internaliseret kontrolmekanisme, der bidrager til disciplinering af kroppen og regulering af befolkningen²⁶. Foucault viser os, at det er videnskaberne om sexualiteten f.eks. psykiatrien, sexologien, kriminologien m.fl., der skaber subjekterne som seksuelle og i samme omgang udstikker en restriktiv og begrænsende forståelsesramme for subjektet. Derfor er ”viden” om sexualitet tæt koblet sammen med magt hos Foucault, der ser ”viden” i de Vestlige samfund som en del af et stort sandhedsmaskineri, der producerer

²⁴ Foucault, 1998:44

²⁵ Heede, 2002:110

²⁶ Foucault 1998:52

og styrer sandheder, og dermed bestemmer hvad der er væsentligt og uvæsentligt – sandt og falsk²⁷. Snarere end at se de forskellige seksuelle præferencer og praktikker vi har i dag som til alle tider eksisterende identiteter, der pludselig opdages og får et navn, skal de betragtes som nyopfundelser, der aktivt konstrueres af de videnskaber, der ellers blot synes at afdække dem. Al viden er således *vidensmagt*, der skaber de vidensområder, som den angiver at undersøge, men samtidig også de områder, som *ikke* undersøges. Men selv om magten i udgangspunktet er normativ og går hegemoniens ærinde, kan den også på individniveau anvendes strategisk for at destabilisere normen, hvilket vi skal se i denne opgaves analysedel, hvor begrebet 'vidensmagt' anvendes tvetydigt – dels i Foucaultsk forstand, og dels som den (genusteoretiske) viden, som giver mine informanter magt at indgribe i og omforhandle de diskurser, som de selv ser skaber dem.

Den amerikanske litteraturprofessor Eve Kosofsky Segdwick (1990) har brugt Foucaults magtbegreb til at udvikle teorien om *the privilege of unknowing*²⁸. Hun mener, at uvidenhed er et mindst lige så magtfuldt og virksomt redskab som det at vide, idet uvidenheden medvirker til at bestemme hvilke områder, der er vigtige at beskæftige sig med, og konstituerer områder, som det er legalt at være uvidende om - ikke bare som enkeltindivid, men også som samfund. Dermed kan uvidenhed også – frem for at være noget der skal "oplyses bort" - blive et redskab for at beholde magten²⁹. I denne opgave anvender jeg Segdwigs uvidenhedsprivilegium som en måde at forstå mine informanters fortællinger om tiden *inden* genusstudierne og deres stærke reaktioner på den nye kundskab som studierne bidrog med.

Identitet og subjektpositioner

Når jeg anvender begrebet identitet er det i betydningen subjektpositioner. Begrebet skal tydeliggøre, at forestillingen om identitet ikke kan reduceres til én position som f.eks. køn, hudfarve, etnicitet, seksualitet, men derimod er et stort netværk af forskellige

²⁷ Foucault, 1998:99

²⁸ Segdwick nævner forskellige eksempler på situationer hvor uvidenhed privilegeres. Et eksempel er voldtægtssager, hvor en anklaget kan hævde at vedkommende ikke vidste at den forurettede ikke ville have sex, eller ikke kunne tolke vedkommendes signaler, og dermed kan opnå fordele og/eller en magtposition qua sin uvidenhed (Segdwick 1990:5)

²⁹ Segdwick 1990:8

positioner, der ikke er statiske, men ændres afhængigt af kontekst. Med subjekspositioner mener jeg derfor, at sociale aktører er konstituerede af en række identiteter eller positioneringer, som aldrig helt kan fikseres i stabile systemer³⁰. Begrebet taler således imod Descartes klassiske subjeksopfattelse - at vi alle er frie individer, som er gennemsigtige og rationelle for os selv. Subjektet ser jeg derimod, ligesom den franske filosof Chantal Mouffe, som konstant indlejret i diskurser og strukturer, hvorfor *identiteten* ikke er noget, man er født med, eller som kan afgrænses på forhånd:

*”Det mangfoldige og modsætningsfyldte subjekts ”identitet” er derfor altid kontingent og skrøbeligt, midlertidigt bestemt i skæringspunktet mellem disse forskellige subjekspositioner og afhængigt af specifikke former for identifikation.”*³¹

Foucault formulerer dette som at subjektet er decentreret³² og beskriver identitetsskabelsen med en reference til marxisten Louis Althusseres interpellationsbegreb³³. Men modsat Althusser mener Foucault (og siden hen Butler) at individet ikke nødvendigvis kun har ét rigtigt svar på interpellationen, men derimod kan vælge at respondere på forskellige måder, og det er netop her muligheden for modstand kommer ind, hvilket jeg går nærmere ind på i følgende afsnit om Butlers centrale begreber: *performativitet, og den heterosexuelle matrice*.

Butler: performative køn

Det fænomen, som denne opgave er sat ud for at undersøge, bygger på en forståelse af såvel køn som seksualitet som ustabile, foranderlige og performative kategorier. Både jeg og mine informanter taler i vores samtaler ud fra en queerfeministisk analyse, der har Butlers performativitets- og matriceteorier som selvfølgelig udgangspunkt. Det indebærer, at vi ser køn og seksualitet som processer der konstant gøres, men aldrig kan færdiggøres, idet det er selve de handlinger, der normalt opfattes som udtryk for

³⁰ Mouffe, 2002:198

³¹ Mouffe, 2002:198

³² Jørgensen & Phillips, 1999:24

³³ I Althusseres optik betegner begrebet den proces hvormed sproget konstruerer sociale positioner for individerne og dermed etablerer dem som ideologiske subjekter (Jørgensen & Phillips, 1999:25)

kønnethed, der reelt skaber kategorierne³⁴. Det revolutionerende ved Butlers teorier er at hun ved at kombinere feministisk teori med seksualitetsteori (hentet primært fra 80'ernes *gay- and lesbian studies*) har lykkedes med at omdefinere den meget omdiskuterede distinktion mellem det 'naturlige' køn og det 'socialt konstruerede' genus til det hun i stedet kalder den heteroseksuelle matrice³⁵.

I forordet til 1999-udgaven af *Gender Trouble* skriver Butler om sin motivation til at skrive bogen tilbage i 1990:

*Feminism ought to be careful not to idealize certain expressions of gender that, in turn, produce new forms of hierarchy and exclusion. In particular, I opposed those regimes of truth that stipulated that certain kinds of gendered expressions were found to be false or derivative, and others, true and original.*³⁶

Det er givetvis vigtigt at se dette citat i sin kontekst, men fokuseringen på hvad der i en given norm falder udenfor og bliver *objekt* (dvs ubegribeligt) er en stadig central del af Butlers teorier³⁷. Spørgsmålet handler nemlig ikke kun om diskursernes rummelighed eller tolerancen overfor det 'anderledes', men derimod om, hvordan det anderledes skabes gennem magtstrukturer, der afgør og fastholder, hvad der er normalt og hvad der er afvigende. Det er således også magtdiskurser og disciplinering, der skaber vores forestillinger om kønnede kroppe, og Butlers ærinde er at denaturalisere identitetskategorierne og dermed udfordre deres 'normalitet'. Hun påpeger, at hvis køn og seksualitet var naturligt, selvfølgeligt og ahistorisk ville vi ikke være tvungne til at hele tiden gennem vores handlinger *bevise* vores tilhørsforhold til det ene eller andet køn eller til den ene eller anden seksualitet: For at en persons køn og seksualitet skal virke naturligt og troværdigt, må hun hele tiden forsøge at udføre eller citere de ritualiserede, men historisk foranderlige, kropsakter, som konstituerer de normer for køn og seksualitet, som hun opfatter gælder i det miljø, hun for tilfældet befinder sig i³⁸. På den måde udgøres det, vi opfatter som køn og seksualitet af *performative citationer*, handlinger eller

³⁴ Butler 1995:33

³⁵ I de seneste år har Butler selv kritiseret sit matrice-begreb for at være for totaliserende og begyndt at selv i stedet tale om heteroseksuelt hegemoni (se Laskar 2005). Jeg anvender dog her fortsat matricebegrebet eftersom det er det som mine informanter bruger.

³⁶ Butler 1999:viii

³⁷ Butler 1993:3

³⁸ Butler 1999:33

kropsakter snarere end en form for naturlig oprindelse. Der er altså intet årsag/virkningsforhold mellem kønnet og dets udtryk og det er derfor først når en person bliver 'mærket' som et køn at det bliver menneske³⁹. I forhold til denne opgave er forståelsen af kønnet og seksualiteten som performative handlinger en helt central præmis, idet det netop er her mange af mine respondenter tager afsæt når de beskriver sine begærsforskydninger. Det kritiske potentiale i at forskyde eller denaturalisere normen ligger ifølge Butler i at synliggøre de styrende magtregimer i stedet for bare at ureflekeret replicere på dem⁴⁰. Dog mener Butler, at en handling subversive potentiale aldrig helt kan beregnes eller kontrolleres, eftersom dens effekter, som muliggør en udfordring af normative identitetskategorier, også samtidigt indebærer, at betydningen af en politisk handling aldrig kan fastslås eller helt forudses⁴¹.

Den heterosexuelle matrice

En central forudsætning for at et performativt citat skal lykkes og personen der citerer kan aflæses som et kulturelt genkendeligt individ, er, at hun kan fremvise en særlig kohærens mellem biologisk køn, socialt køn/genus, begær og begærsretning. Dette kalder Butler *den heterosexuelle matrice*. Elementerne i matricen forventes at følge en indre kausalitet, hvor individets genus skal udtrykke det biologiske køn, og som en følgevirkning heraf begære det som kulturelt opfattes som det 'modsatte' køn⁴². Matricen indebærer med andre ord, at visse seksuelle relationer, begær og opførsel bliver mere privilegerede, ønskværdige og forståelige end andre. Den er den ramme, som (normative) køn og (hetero)sexualitet bliver forståelig indenfor. At være "rigtig" mand eller kvinder betyder altså indenfor matricen en opførsel og adfærd, der er i ovenensstemmelse med normerne. Afvigelse fra matricen og dermed fra det "normale" heterosexuelle subjekt trues med sociale sanktioner, som består i at man sprogligt og socialt bliver uforståelig for kulturen, hvilket fx er tilfældet når homoseksuelle ikke regnes som "rigtige" kvinder og mænd. Forestillinger om, at homoseksuelle mænd er feminine og at lesbiske er maskuline, kan ses som et resultat af en heteronormativ forestilling om, at begær og kønsidentitet skal være modsatrettede, og at

³⁹ Butler 1999:142

⁴⁰ Butler, 2005: 104 ff.

⁴¹ Butler, 2005: 98,126

⁴² Butler 1999:23

man derfor som homoseksuel nødvendigvis må identificere sig med det modsatte køn. Disse forestillinger og den kulturelle uigenkendelighed som de medfører, betyder givetvis ikke, at homosexualitet ikke praktiseres i samfundet, (med større eller mindre fare for eksklusion) men det betyder, at homosexualitet, så længe den heteosexuelle matrice har forrang, altid kun vil være undtagelsen for reglen. På denne måde sætter matricen grænserne for, hvad vi kan tænke og forstå, hvad der giver mening og hvad der falder udenfor mening.

Afrundning: Brugen af Foucault og Butler i denne undersøgelse

Som nævnt har mit forskningsfelt og mine respondenter og informanter en queerteoretisk tankegang som præmis, når de beskriver og forklarer hvad begærsforskydninger indebærer for dem. Foucault og Butler er således givne udgangspunkter i en analyse af hvordan forskydningerne forklares og meningstilskrives af de studerende selv.

Med Foucault i baghovedet kan jeg stille spørgsmål angående på hvilke måder og med hvilke midler nogle seksuelle præferencer bliver illegitime, hvilke magtmekanismer, der er på spil og hvilke forklaringsmodeller, der anvendes for at begribeligøre seksualitet og seksualitet i mit materiale.

Begreberne køn og seksualitet er væsentlige kategorier, som strukturerer individers liv. Med Butlers teorier bliver det muligt at italesætte kønnet og seksualiteten som diskursive kategorier og ved hjælp af hendes matrice- og performativitetsbegreber får jeg konkrete analyseredskaber for at begribe de processer som genusstudierne sætter igeng blandt mine informanter.

Efter nu at have skitseret opgavens teoretiske horisont og placeret den i forhold til den sparsomme øvrige forskning på dette og lignede områder, vender jeg mig nu mod opgavens empiriske dele.

Kapitel 3

Ex ante undersøgelsen

Metodisk situering

*"The "going beyond" one method in order to learn about experience and its distribution is characteristic of much feminist research"*⁴³.

For at undersøge hvilke muligheder genusstudier giver studenterne for at forandre sit kønsudtryk og begærsretning anvender jeg en kombination af kvalitative og kvantitative metoder. Min ambition er at få en opfattelse om begærsforskydningers udbredelse og nogle overordnede tilkendegivelser om hvorvidt og hvordan de studerende opfatter at miljøet omkring genusstudierne danner rammen for disse ændringer. Det kan muligvis fremstå som paradoxalt at anvende kvantitativ metode i en opgave, der hviler på en poststrukturalistisk grund, men jeg forsvare dette med, at metodekombinationen giver mig mulighed for at gå *udover* de kortfattede statistiske svar, og problematisere dem og de essensialiserende konklusioner de ellers muligvis kunne lede til.

Den kvantitative metode – kritik og forudsætninger

R.C. Lewontin indleder i essayet *"Sex, Lies and Social Science"*⁴⁴ et opgør med sociologiens forsøg på at kvantificere seksualitet. Kritikken retter han direkte mod surveys og deres sandhedsværdi og evne til at spejle "virkeligheden". Om at undersøge seksualitet og seksuelle praktikker statistisk, skriver han: *"Given the social circumstances of sexual activity, there seems to be no way to find out what people do 'in the bedroom' except to ask them, but the answers cannot be put to the test of incredulity"*⁴⁵ og påpeger, at mennesker ofte tager let på sandheden når de skal rapportere om deres sexliv. Derfor advarer han for, at surveys, og særligt surveys, der undersøger individers seksuelle aktiviteter, ofte risikerer at blive *"demonstrations of what their planners already believed they knew to be true"*⁴⁶. Dette er en alvorlig anke, som påminner os om, at det og de der

⁴³ Reinharz 1992: 209

⁴⁴ Lewontin, 1995

⁴⁵ Lewontin, 1995:5

⁴⁶ Lewontin, 1995:24

undersøges, de spørgsmål der stilles og de formuleringer, der anvendes i spørgeskemaundersøgelser, aldrig er neutrale og altid vil determinere hvilke resultater, der er mulige at få, og påvirke, hvordan resultaterne læses af udenforstående⁴⁷. På denne baggrund advokerer sociologen Roberta Spalter-Roth (1989) for et såkaldt dobbeltsyn (*dual vision*) i feministisk sociologisk forskning, med det formål at skabe en øget sensitivitet for de fremkomne (kvantitative) resultaters flertydighed og baggrundsmæssige årsager. Mere konkret indebærer dobbeltsynet at kombinere flere metodiske komponenter i sin undersøgelse. Jeg gør dette, ved at bruge min survey, der undersøger frekvensen og spredningen af begærsforskydninger i forbindelse med genusstudier, som afsæt i konstruktionen af den interviewguide, der ligger til grund for fordybende samtaler med en del af respondenterne. Dermed får resultaterne af surveyundersøgelsen ikke privilegeret status, men udgør blot et baggrund, for den egentlige undersøgelse, der koncentrerer sig om de interviewede individer, og deres oplevelser af genusstudiernes konsekvens i det fysiske begær.

Strategier i konstruktionen af survey

Konstruktionen af surveyspørgsmål er et stort felt indenfor sociologien, og jeg vil her redegøre for de mest centrale teoretiske overvejelser som jeg har gjort i forbindelse med fremtagelsen af min survey. Grundlæggende kan jeg sige, at jeg læner mig op ad det Henning Olsen i *Tallenes talende tavshed* kalder en interaktionistisk spørgsmålsstrategi⁴⁸, som betoner vigtigheden af tydelighed omkring undersøgelsens formål og åbne spørgsmål med plads for informantens egne kommentarer. Eftersom jeg var ude efter en meget specifik gruppe respondenter (genusstuderende på tredje termin ved fem svenske universiteter), konstrueredes både tiltaleformen og spørgsmålene i min survey ud fra en formodning om, at respondenterne har en del forudgående kendskab til det felt, min undersøgelse bevæger sig på. Samtidigt er jeg selv en del af det felt jeg undersøger, og er derfor også opmærksom på, at undvige en alt for tydelig indforståethed, der gør undersøgelsen irrelevant eller uforståelig for udenforstående. Jeg testede derfor mit første udkast til spørgsmål på dels mine medstuderende på magisterkursen og dels nogle

⁴⁷ Jeg mener dog at denne problematisering også er relevant for kvalitative studier da for al forskning overhovedet.

⁴⁸ Olsen 1995: 74 ff

bekendte og fik herigennem vigtige pointer og ideer til videreudvikling af spørgsmålene. Endvidere gjorde denne proces mig også opmærksom på, hvor vigtigt det var, at jeg gav mig selv og undersøgelsens formål til kende – enten ved en præsentation eller (i de tilfælde jeg ikke selv var til stede ved distributionen af skemaerne) skriftligt på spørgeskemaet. Foruden de åbenlyse problemer med helt uinformerede respondenter til en undersøgelse som denne, så kunne jeg med tilkendegivelsen dels positionere mig som en del af feltet og dels tydeliggøre, hvad 'jeg ville have' som en modstrategi til idealet om den "objektive usynlige forsker", som Haraway kritiserer. Jeg besluttede derfor at skrive en kort beretning om formålet med undersøgelsen og mine egne erfaringer med begærsforskydninger og lagde den øverst på spørgeskemaerne⁴⁹.

At være åben om undersøgelsens karakter og min egen biografi og position var også vigtigt ud fra et andet aspekt, nemlig det, at selve temaet, der tages op i spørgeskemaet, er af en specifik og forholdsvis privat karakter. Under testningen af materialet blev jeg yderligere opmærksom på, at emnet jeg berør i undersøgelsen for nogle respondenter kan være enten for intimt eller for smertefuldt at beskrive i en survey. Dette gav anledning til en del etiske overvejelser, og jeg besluttede at tydeliggøre i surveyen, at al medvirken er frivillig, og at det er legitimt at undlade at svare på spørgsmål, der opfattes som private eller krænkende (hvilket ingen af respondenterne dog valgte at gøre). Endvidere forsøgte jeg at være sensitiv for respondentens potentielle ubehag dels i formuleringerne af "neutrale" og ikke-normative spørgsmål og dels i tolkningen af de svar og kommentarer, der blev givet på disse spørgsmål.

Præmisserne for min kvantitative undersøgelse adskiller sig på flere måder fra traditionel statistikindsamling. Jeg behandler min data ud fra et dogme om begrænset rigiditet i stedet for at søge efter en statistisk valid og generaliserbar konklusion på min problemformulering. Det indebærer, at de tal som jeg lægger frem i det følgende, bør ses som indikationer på noget, som i fremtiden muligvis kan undersøges nærmere. Det skal fremhæves, at undersøgelsen altså ikke kan sige noget generelt om genusuddannelser på svenske högskolar og universiteter, endsige om studerende på andre terminer end dem jeg

⁴⁹ se bilag I: spørgeskema

undersøgte. Undersøgelsen er udelukkende indikator på nogle aktuelle tendenser blandt lige præcis de studenter som deltog, netop da de deltog.

Resultater af ex ante undersøgelsen

Af en total population på 61 studenter fik jeg 39 skemaer tilbage, hvilket giver en total svarsprocent på 64%⁵⁰, men på de enkelte institutioner varierede svarsprocenten fra 34% til 100% af de indskrevne på tredje termin. Dette indebærer givetvis at visse institutioner får en tungere vægt i materialet, men eftersom det drejer sig om en relativt lille population, har jeg valgt at behandle materialet under et⁵¹. Dette ud fra en betragtning om, at en opdeling vil lede til så få respondenter i respektive gruppe at hvert enkelt svar vil få stor effekt på procentsatserne. Jeg har derfor valgt at udskrive antallet respondenter efter hver procentsats, så læseren kan følge med i hvor mange individer der gemmer sig bagved tallene. Jeg har ligeledes valgt at undvige at opdele resultaterne ud fra respondenternes køn – dels eftersom der i mit materiale forekommer så mange forskellige kønsbetegnelser at det ville være umuligt at fremlægge på en pædagogisk måde, og dels fordi jeg af princip ønsker at undlade at tilskrive faktoren køn betydning. Jeg kan dog overordnet sige, at der i materialet er en kraftig overvægt af personer, der er født med en krop med kvindelige kropstegn.

Formålet med denne undersøgelse er at klarlægge hvor udbredte begærsforskydninger er i forbindelse med genusstudier. For at få en indikation på hvor hyppigt fænomenet begærsforskydninger forekommer, spørges der i surveyen hvordan respondenterne selv identificerede sin seksualitet såvel inden studierne påbegyndtes som i dag. Af de indkomne svar fremgår det, at 77% (30) af respondenterne har ændret sin begærsretning og/eller sexuelle praktik i løbet af den tid personen har læst genusstudier. Blandt respondenterne fandtes personer som identificerede sig både som hetero-, homo- og bisexuelle inden studiestart, men samtlige af de som havde forandret sin identifikation havde flyttet sig fra

⁵⁰ Læseren bør desuden være opmærksom på at jeg anvender afrundede procentsatser.

⁵¹ Dette skyldes blandt andet at det med en så lille population og relativt lav svarsfrekvens på visse institutioner ville være muligt at identificere nogle af de respondenter, som jeg har lovet at hemmeligholde.

en mere 'norm-overensstemmende'⁵² position til en mindre. Fx fra at identificere sig som heterosexuel til at opfatte sig som homoseksuel, bisexuel eller 'queer' eller fra en form for vaniljemonogam sexuel praktik til BDSM, polyamori, pegging eller lignende. 10% (4) af respondenterne angav desuden, at de havde ændret sin kønsidentitet fra cis- til transidentifikation i løbet af den tid de studerede genusvidenskab.

For at få en indikation på hvorvidt respondenterne oplevede ar forskydningerne havde forbindelse med deres genusstudier, ombedes de i surveyen angive den sammenhang som de oplevede på en skala. Her svarer 87% (26) at studierne har haft stor eller afgørende betydning for den forandrede positionering eller praksis (31% (19) svarer 'afgørende' og 57% (17) 'ganske stor'). Ingen angiver at der slet ikke er nogen forbindelse mellem studier og begær, hvorimod 17% (5) angiver, at de tror, at forandringen ikke var sket, hvis de ikke havde læst genusvetenskap. I et uddybende spørgsmål om hvorvidt der var specifikke elementer i undervisningen som havde særlig stor indflydelse på forandringerne angiver 57% (17) at visse teorier/teoretikere havde stor betydning og i alle disse tilfælde nævntes queerteori eller Butler som eksempel ligesom en del peger på radikalfeminism/gynocentrism som vigtigt. Ligeledes nævner 87% (26) at studiekammerater og lærere havde en vigtig indflydelse og 33% (10) skriver olika variationer af følgende kommentar: "*Jag blev kär i en tjej i min klass*". En del (64%) (19) peger også på studiemiljøet som en vigtig medvirkende årsag til forandringen og her kommenterer flere, at de kontakter, venskaber og diskussioner som forekom i studiemiljøet har bidraget til en større bevidsthed om muligheden for at positionere sig anderledes end tidligere. En respondent skriver direkte: "*Studiemiljön präglades av helt andra sexualitetsnormer än resten av samhället*" og indikerer dermed, at de sexualitetsnormer, som i det øvrige samfund betragtes som afvigende, netop på genusstudierne tildeles en normposition og legitimitet – og netop derfor bliver mulig for studenterne at indtage. Dette er et perspektiv jeg tager med mig til interviewerne for at sammen med mine informanter

⁵² Det er ikke altid entydigt hvad som er mere 'norm-overensstemmende' end andet – specielt ikke i de tilfælde, hvor udgangspositionen i visse fald er en allerede afvigende position. Når jeg anvender det her udgør jeg fra Rubins seksuelle værdihierarki, hvoraf det fremgår at forskellige former for 'ustabile' begærretninger ofte havner længst nede på skalaen og at den tosomme monogame heterosexualitet placeres i toppen. Rubin 1984

dykke længere ned i hvorvidt og hvordan genusmiljøets afvigende norm kan medvirke til at muliggøre ellers 'uindtagelige' positioner.

På spørgsmålet om genusstudierne generelt har gjort begærsforskydningen lettere svarer 100% af de som har angivet at de har forandret af studierne "ja", og på spørgsmålet om hvorvidt respondenterne tror at de ville have ændret sin begærsretning/kønsidentitet eller seksuelle praksis hvis de ikke havde læst genusvetenskap svarer 83% (25) "ja", men 67% (20) af disse kommenterer, at det nok havde taget længere tid. Dette kan tolkes som at en stor del af respondenterne opfatter, at de havde en latent disponering for den normafvigende positionering, og/eller at andre begivenheder kunne have medvirket til at igangsætte begærsforskydningen, og dét, at det netop blev genusstudierne som muliggjorde forandringen fra normpositionen er tilfældigt.

Surveyens afsluttende spørgsmål handler om hvorvidt – og i så fald hvordan – studiemiljøet omkring genusstudierne skaber muligheder for begærsforskydninger og stilles til alle uanset erfaringer af begærsforskydninger. 90% af respondenterne (35) svarer, at miljøet og menneskerne i genusvetenskapsmiljøet er meget mere eller delvist mere tolerante⁵³ overfor begærsforandringer end samfundet i øvrigt. Flere kommenterer, at folk i genusmiljøet er mere bevidste om at der findes "muligheder" udenfor heteronormen. 18% (7) mener at begærsforskydninger direkte opmuntres i studiemiljøet, mens 41% (16) mener, at visse kønsidentiteter eller begærsretninger privilegeres/præmieres i det genusvetenskaplige studiemiljø. Af kommentarerne fremgår det tydeligt, at det dels handler om kulturelt kvindelige egenskaber og dels om "ikke-normative" seksuelle positioneringer som præmieres⁵⁴. Afslutningsvis mener 90% (35) at begærsforskydninger er relativt udbredte blandt deres medstuderende.

⁵³ Da jeg i 2006 konstruerede spørgeskemaet var jeg ikke i samme udstrækning som i dag bevidst om tolerancebegrebets problematiske konsekvenser, som de f.eks. er skitserede af Kevin Kumashiro 2004, Edemo & Rindå 2003 och Bromseth & Wildow (2007). Havde jeg konstrueret surveyen i dag havde jeg i stedet anvendt begrebet 'respektfullt'.

⁵⁴ De fleste kommentarer påpeger dog, at dette kun er rimeligt eftersom disse positioner nedskrives i resten af samfundet.

Diskussion

Sammenfattende kan man sige, at mit kvantitative materiale viser at der i den undersøgt population forbindelse mellem genusstudierne og begærsforskydninger blandt de studerende. Det er bemærkelsesværdigt at hele 77% af mine respondenter angiver, at de har forandret sin begærsretning eller seksuelle praktik i forbindelse med studierne. Givetvis er der mange forbehold at tage, når det gælder disse resultater. For det første må man være opmærksom på, at ovenstående tendenser blot gælder for de 69% af den totale population som har svaret på min survey. En forsigtig formodning kan være, at der er et sammenfald mellem de som har svaret og de som finder undersøgelsen interessant og relevant – og at der i denne gruppe er en overrepræsentation af personer med erfaringer af begærsforskydninger. Men selv hvis vi udgår fra at samtlige af de som ikke medvirkede i undersøgelsen ikke har forandret hverken begær, praktik eller kønsidentitet (og altså regner med en totalpopulation på 61 og ikke 39 som her) indikerer mine tal, at det er 49% af genusstuderne, der oplever forandringer i forbindelse med studierne, hvilket også må siges at være relativt mange.

Et andet forbehold, som ofte rejses når jeg har talt om denne undersøgelse, handler om sexualiteten blandt folk, der søger sig til genusetenskapen og at der muligvis kan findes en tendens til, at de studenter, som vil læse genusetenskap, ofte falder ind i en kategori af mennesker som på forskellige måder har erfaringer af at være blevet "ramt" af genusetnormer. Problematikseringen skulle så gå ud på, at mennesker som interesserer sig for – eller kommer på kant med – genusetnormer, muligvis gør dette netop fordi de selv afviger fra normen og i forlængelse heraf kan tænkes at besidde en latent ikke-heterosexuel disponering, hvilket kan forklare min undersøgelses resultater. Jeg forstår tanken i denne indvending, (selv om jeg ikke deler troen på 'latent disponering'), men præcis som Lewontin påpeger, kan vi ikke få viden om menneskers seksuelle praktikker på andre måder end ved at spørge dem, selvom disse svar kan aldrig sikres via testning eller undersøgelser. Jeg bad derfor i spørgeskemaet respondenterne om at selv definere, hvor stor betydning netop genusstudierne har haft for deres forandring, hvortil 31% svarer 'afgørende' og 57% 'ganske stor'. Det er klart at tallene ikke siger alt, og et vigtigt aspekt at have med her er, at jeg ikke har undersøgt, om der er andre faktorer eller begivenheder i studenternes liv som kunne have haft indvirken på resultatet, men materialet giver alligevel en tydelig indikation

på at respondenterne oplever en forbindelse mellem begær og studie. Jeg mener dog ikke, at disse resultater giver støtte til at konkludere at der er en årsagsforbindelse mellem genusstudier og begærskforskydninger. Jeg deler en overbevisning om, at menneskers liv, følelser og handlingsmønstre er meget mere komplicerede end at de kan determineres af enkelte faktorer som heltidsstudier. Samtidigt bedømmer jeg dog, at det er sandsynligt, at antallet af begærskforskydninger i den undersøgte gruppe af genusstudenter er forholdsvis højt i forhold til en gruppe studerende ved en anden uddannelsesinstitution.

Delkonklusion

I indledningen skitserede jeg denne opgaves formål som blandt andet ledte frem til ex ante problemformuleringen:

Hvor udbredte er begærskforskydninger i forbindelse med genusstudier?

Min kvantitative undersøgelse har vist, at svaret på ovenstående spørgsmål er: Ret udbredte. Som nævnt siger 77% af mine respondenter, at de har forandret sin begærretning og/eller sin seksuelle praktik under den tid de har studeret genusvetenskap og 10% at deres kønsidentitet har ændrets i forbindelse med genusstudierne. Jeg har i afsnittet ovenfor kort diskuteret nogle af de forbehold og kritikpunkter som kan rejses af undersøgelsen og dens resultater, blandt andet at jeg reelt ikke kan vide noget om om udbredelsen uden en kontrolgruppe, men jeg vil alligevel vov påstanden at begærskforskydninger er mere udbredte i forbindelse med genusstudier end i samfundet i øvrigt.

De spørgsmål som jeg bærer med fra denne undersøgelse til opgavens kvantitative del er:

1. Præges genusvetenskapen af en afvigende norm? Og medvirker den i så fald til at muliggøre begærskforskydninger?
2. Hvordan forklares koblingen mellem indlært teori og forandret praktik af dem, der selv gør denne kobling?

Med afsæt i dem begæber vi os nu ind i opgavens fjerde kapitel og kvalitative del.

Kapitel 4

Den kvalitative undersøgelse

Metodiske refleksioner

Forskerens position og biografi i interviewsituationen

For at omsætte min metodologiske position til konkret praksis har jeg gennem hele processen fra at konstruere survey og interviewguide, over henvendelse til potentielle informanter samt i selve interviewsituationen til tolkningen af svarene, anstrengt mig for at tilkendegive undersøgelsens formål og positionere mig selv som en 'del af feltet'. Dette var på den ene side rent krast være en strategi for at vække tillid og derigennem få informanter, men samtidigt også en videnskabsteoretisk positionering for en mere situeret og ansvarstagende forskningsdesign. Jeg har derfor indledt samtlige interviews med at beskrive min egen rejse fra hetero- til homo-identificeret via genusvetenskapen og delgivet mine egne refleksioner om denne proces samt hvorfor jeg finder det vigtigt at undersøge fænomenet nærmere. Dette gjorde jeg for at skabe en fortrolighed med personen jeg skulle interviewe, og for at give hende/ham mulighed for at reflektere over sine egne erfaringer i relation til mine. På den måde lagdes et fælles fundament for samtalen, som dels havde en slags afdramatiserede effekt i forhold til et ellers tabubelagt emne og dels fungerede som referenceramme for informantens egen historie. Ved at være åben med interviewets formål og med mine egne erfaringer, ville jeg skitsere de præmisser som undersøgelsen hviler på, og dermed give informanten mulighed for at forholde sig til og kommentere dette. Jeg mener, at denne oplysning medvirkede til at skabe gennemtænkte og adækvate svar og muligvis åbnede det også op for at informanterne fortalte mere og mere personligt om sine erfaringer end de ville have gjort hvis de ikke kendte til min baggrund⁵⁵.

Generelt var et vigtigt metodologisk mål i opgaven at modvirke hierarkiet mellem forsker og informant og give de medvirkende mulighed for at forholde sig til min undersøgelse og mine forforståelser på samme måde, som jeg forholder mig til deres svar. Rent praktisk gjorde jeg dette ved at opfordre informanterne til selv at tage emner, som de

⁵⁵ Med dette mener jeg naturligvis ikke at man altid skal have samme genus- og seksualitetspositionering som sine respondenter, men jeg hævder, at det netop i dette tilfælde var en fordel for mig.

fandt relevante, op, til at spørge mig om pointen med et specifikt spørgsmål eller ved at bede mig om at svare på mine egne spørgsmål. Informanterne gjorde alle disse ting, men interviewsituationen er velkendt for de fleste og derfor svær at omforhandle, så størstedelen af spørgsmålene og svarene fordeltes efter det traditionelle mønster: jeg spurgte og de svarede.

Som beskrevet i indledningen anser jeg at der ikke eksisterer en "blank" position hvorfra nogen kan undersøge noget, hvorfor jeg i gennem arbejdet med denne opgave har jeg set mig selv, præcis som mine informanter, som situeret i feltet og i påvirket af de magtrelationer som udspiller sig her. Fordelen ved at foruden den kvantitative undersøgelse også have kvalitativ empiriindsamling er, at det giver større muligheder for flerfaldige og flertydige tolkninger. Min ambition i den følgende analyse har været, at skabe rum for uenigheder og andre læsninger.

om materialeindsamlingen

Interviewene, der hver tog mellem en og tre timer og optogs på bånd, var løst strukturerede omkring en gruppe temaer og nogle spørgsmål, som jeg i forvejen havde udarbejdet. De emner jeg havde forberedt, involverede foruden de ekstraherede spørgsmål fra ex ante-undersøgelsen, blandt andet at tale om den interviewedes liv før og under/efter genusstudierne, deres erfaringer og oplevelser fra studierne koblet til deres private liv samt tanker om begær, seksualitet og foranderlighed. Centralt stod også spørgsmålet om hvordan begærsskydningen mere konkret indtræffede, hvordan de oplevede den psykisk og fysisk og hvordan informanterne forklarede den for sig selv og andre.

Interviewene tog en dialogisk form, hvor informanterne spurgte tilbage til mine erfaringer og holdninger og hvor jeg kunne teste mine ideer, teorier og generaliseringer på informanterne i løbet af interviewet⁵⁶. Samtalerne involverede ofte principielle diskussioner, private refleksioner, erfaringsudveksling og debat om den genusteoretiske forståelsesramme og konsekvenserne af praksis- eller identifikationsforandringerne på et personligt og politisk plan. De studerende, som jeg interviewede var alle på forskellige måder "teoretiserende informanter" og jeg selv en "insider turned reporter"⁵⁷ – to

⁵⁶ I transkriberingen er nogle af disse dialoger dog borttagne pga. plads- og tidsbrist.

⁵⁷ Kvale, 1997

positioner, der gør det umuligt at producere 'ren' uafhængig videnskabelig forskning, men som til gengæld giver en unik mulighed for at fordybe forståelsen mellem forsker og informant og dermed reelt skabe videnskaben *sammen*. Når det er sagt vil jeg dog også påpege, at magtforholdet i en interviewsituation givetvis aldrig er jævnbyrdigt og at det naturligvis derfor er mig, der i sidst ende har magten til at afgøre hvilke dele af vore samtaler, der kvalificerer som relevante.

Problematiske konsekvenser

Metodologisk har jeg i arbejdet med denne opgave som sagt efterstræbt at nedbryde hierarkier og gå i dialog med mine informanter i stedet for at nøgternt indsamle deres erfaringer. Den proces har ikke været entydigt enkel og i arbejdet med materialet har det fremkommet flere overvejelser, som jeg ikke havde forudset. En vigtig del af min metodestrategi var at fortælle om mig selv og mine erfaringer som en optakt til samtalerne med informanterne, og det gav, som jeg havde forventet, en mere åben og dialogpræget samtale end jeg tidligere har oplevet i interviewsituationer. Flere informanter sagde direkte, at det føltes godt, at jeg havde fortalt om mig selv, inden jeg begyndte at spørge til dem. Dette er givetvis meget positivt, men samtidig fik jeg en fornemmelse af, at min historie af og til satte en slags 'standard' for informanternes svar, som jeg ikke havde forudset. Der blev mange spørgsmål tilbage til mig om jeg genkendte de erfaringer som informanterne fortalte om, og om jeg var enig i deres betragtninger. Jeg oplevede dette som positivt, og som et udtryk for, at dette emne var et emne som optog informanterne, men det føltes samtidigt bekymrende, at jeg af og til følte at jeg skulle 'godkende' de erfaringer som kom frem. Der er således stadig store udfordringer for en magtkritisk metodestrategi, men jeg mener fortsat at en synlig og situeret forsker er en vigtig forudsætning for at det skal lykkes. Mit forskningsfelt er præget af stærke ambivalenser og kompleksiteter i og med dets personlige og normbrydende karakter, og ved det, at forandret begær og seksualpraktik kan være smertefulde og flertydige processer. Derfor er min ambition når jeg nu går ind i analysen at være synlig og solidarisk i forhold til mine informanter også når jeg behandler materialet. Mit mål er, at i stedet for at sige noget *om* mine informanter, at sige noget *med* dem. Jeg er selv en del og produkt af det fænomen jeg undersøger, og stiller mig derfor solidarisk med de informanter, der medvirker i studiet.

Teori i praktikken

I de to foregående kapitler har jeg præsenteret de teoretiske begreber og metoder samt ex anteundersøgelsen, der danner afsæt for nærværende opgave. I de kommende afsnit vil jeg ved hjælp af disse begreber og metoder analysere mit kvalitative materiale. Analysen er opdelt i to dele, der på hver sin måde diskuterer centrale aspekter af begærsforskydninger i forbindelse med genusstudier. Til sammen giver disse dele et bud på hvordan fænomenet begærsforskydninger kan begribes teoretisk og praktisk. Tanken med dette er, at dels at strukturere et omfangsrigt og alsidigt materiale og dels at renyrke analysen af nogle af de forskellige tematikker, som berøres af informanterne. Jeg har i opdelingen dykket ned i de områder som informanterne selv opholder sig mest ved og som jeg mener kan give svar på mine to underproblemstillinger om a) hvilke faktorer på genusstudierne, der betinger begærsforskydninger og b) hvilke hvordan forskydningerne gives mening.

Jeg vil til sidst i dette kapitel sammenkæde analyseresultaterne i en konklusion og bringe de forskellige konceptualiseringer af begærsforskydninger i spil sammen. På denne baggrund vil jeg pege på centrale måder at forstå og fortolke begærsforskydninger, og svare på opgavens hovedproblemstilling; *Hvordan kan indlæring af queerteori påvirke genusstudenters begærsretning og sexualpraksis?*

Analysedel I

Brændende ord og teoretiske indsigter

I den kvantitative del af denne opgave fremkom det at teoretiske indsigter er en central faktor som muliggør begærsforskydninger blandt mine respondenter. 57 % angav, at teoretisk forståelse - og særligt queerteoretiske indsigter – havde stor betydning for deres begærsforskydning. Blandt mine kvalitative informanter⁵⁸ henviste samtlige til de queerteoretiske indsigter⁵⁹ som genusstudierne har givet dem, når de forklarede sine egne

⁵⁸ jeg skelner gennem opgaven mellem *respondenterne* på min kvantitative undersøgelse og *informanterne* som jeg interviewede.

⁵⁹ Butler fremstår som paradigmatisk eksponent for den queerteori som informanterne benytter som forklaringsmodel.

oplevelser. De queerteortiske bøger som studenterne stiftede bekendskab med gennem sine kurser beskrives som 'brændende' og 'omvæltende' (Laura s.3 og Eli s.5) og de studerendes læsninger og reaktioner på dem var følelsesladede og voldsomme.

Alle informanter påpeger på forskellige måder, at interessen for genusvetenskapen hang sammen med en generel forståelse af samfundets genusnormer og hvordan de medvirker til at skabe os som kønnede individer. Derfor kan alle beskrive, hvordan de inden studiene på forskellige måder oplevede begrænsninger ud fra deres køn, hvilket motiverede dem til at påbegynde studierne, men ingen af informanterne sammenkoblede inden studiestart disse genusnormer med ideen om obligatorisk heteroseksualitet. ”...*jag hade på något sätt förstått och accepterat att mitt liv var strukturerat utifrån genusnormer, innan jag kom till genusstudierna, men när vi läste queerteori och jag började förstå att även min sexualitet var normativt konstruerad blev jag helt överrumplad. Jag hade varit helt övertygad om att jag och alla andra bestämte allting på den fronten själva och att alla olika praktiker var helt okej. (...) Och det gjorde mig arg, att jag var så lättlurad av mina hetero- och vaniljprivilegier*” (Ann-Marie s.5). Med Sedgwick kan man betragte grænsedragningen mellem genusnormer og seksualitet som en form for uvidenhed, når det gælder den heteronorm der præger samfundet. Når de studerende inden studiestart opfattede sig selv som ubundne seksuelle navigatører på et frit marked, blev det muligt 'ikke at kende til' de normer som strukturerer ikke bare køn men også seksualitet. Dermed kunne Ann-Marie fortsætte med at nyde sine vaniljprivilegier uden at behøve at forholde sig til den norm hun samtidigt er med til at reproducere og de alternative positioner hun ubevidst fravælger. Samtidigt gør uvidenheden om det seksuelle værdihieraki og forestillingen om at alle forskellige seksuelle praktikker var ligestillede og 'helt okej' at hun slap for at 'se' sin egen strukturelle overordning og derfor ikke kunne holdes ansvarlig for den.

Frustrationen over at være blevet 'narret' ind i en ureflekteret normposition går igen i flere interviews. Samtlige informanter vender gennem vores samtaler tilbage til indlæringen af queerteori og mere specifikt Butlers konceptualisering af *den heteroseksuelle matrice* som vendepunkter i deres selvforståelse, idet de hermed fratages sine uvidenhedsprivilegier og – som vi skal se senere - føler sig nødsagede til at regagere på sin

nye viden. Fx beskriver Ulla hvordan hun reagerede når hun læste om 'matricen' i kursuslitteraturen *Queerfeministisk agenda* af Tiina Rosenberg: "*Jag blev så arg. Alltså verkligen. Jag ville bara slänga boken och låtsas som att jag aldrig hade läst det där, och jag ville aldrig visa mig på univrsitet igen. Det var så jobbigt, för jag såg hur klockrent heteronormativ jag var och hur det styrde mitt liv. Jag var ju också en av dom som tolkade Agnes och Elin (i filmen *Fucking Åmål* min anm.) som väninnor och inget mer.*" (Ulla s. 5). Emily beskriver ligeledes hvordan den queerteoretiske indsigt påvirkede hende: "*jag kommer ihåg det här med att sitta hemma och läsa Butler och sen bara 'fan, det här gäller ju mig'. Det blev ju lite som en livskris, när jag förstod att man kunde se på alla identiteter på det här sättet och att jag utan att fundera hade hamnat i normpositioner på nästan varenda parameter.*" (Emily s. 3) men eftersom livskrisen fortog sig og Emily forstod hvordan hun kunne forvalte den teoretiske indsigt, blev ambitionen en anden: "*först var det jättejobbigt, men efter ett tag ville jag ju bara ut på skolorna och berätta om matricen och hur vi återskapar heterosexualiteten. Jag fick verkligen en känsla av att: Alla måste veta det här!*" (Emily s. 4).

Exemplet Laura

Teori med konsekvenser: ønsket om begærsautonomi

Den teoretiske indsigt får store konsekvenser for Laura, men for hende er netop queerteoriens potentiale for at redefinere sig selv en ledesnor som guider hende gennem omvæltningerne. Inden genusstudierne levede hun '*et relativt vellykket middelklasseliv med mand og barn*' (s.2) og havde aldrig oplevet mærkværdig friktion med de dominerende samfundsstrukturer. Hun var dog bevidst om strukturel over- og underordning og interesseret på et teoretisk plan, men samtidigt "*helt omedveten om att det [strukturerne min anm.] hade med mitt liv att göra*" (s.2).

Med genusstudierne kommer også en teoretisk forståelse af hvordan samfundets

heteronormativitet havde dikteret vilkårene for hendes liv og begær inden da, hvilket var 'hemskt och jättejobbig' (s.4). Hun forklarer: "Jag är ju en person som vill ha kontroll. Och det kändes fruktansvärt frustrerande att jag hade lurats till att leva på ett speciellt vis i alla dessa år utan att ens märka det. När jag förstod, blev det jätteviktigt för mig att bryta mig loss från den strukturen. Jag kände verkligen att "någon" hade skapat mitt liv bakom ryggen på mig och att jag ville ut!" (s.5).

"Jag minns att jag satt hemma och läste någon teoribok och att det hela bara började att falla ihop. Det kändes som att allt det jag trodde att jag hade velat - man, barn, bil och hela kittet - mig var falskt, och att jag inte kunde lita på mig själv..." (s.5). Men parallellt med falskhedsfølelsen opstod også en nysgerrighed over om de nye teorier virkelig kunne passe: "När vi läst och diskuterat Butler i klassen och jag förstod att jag inte alls behövde lita på mitt (...) begär gick jag helt enkelt ut samma kväll och tog hem en tjej - och även om jag aldrig hade tänkt på tjejer på det sättet förut, så kändes det helt fantastiskt. Kanske inte själva sexet, men när jag förstod att jag kunde välja om och bestämma själv vem jag ville var kåt på. Det var helt fantastiskt. (s.6). Det som gør oplevelsen fantastisk er for Laura primært det faktum at hun lykkedes med at oversætte sine teoretiske indsigter til fysiske seksuelle handlinger med en anden kvinde: "det var lite som att jag lurade normen tillbaka..." (s.7).

For såvel Laura i eksemplet som for Emily, Ulla og Ann-Marie giver de queerteoretiske indsigter som genusstudierne formidler et helt nyt perspektiv på det den egne subjektposition. Forståelsen af subjektet og andre sociale aktører som konstituerede af en række identiteter eller positioneringer som aldrig helt kan fikseres, fremkalder stærke reaktioner og får omfattende konsekvenser hos dem alle. Hvor Ulla reagerer med trods og bare vil smide bogen væk, reagerer Laura med lige dele frustration og nysgerrighed. Den mulighed for at komme bagom de strukturer, der havde defineret hendes liv og længsler inden og genskabe sig selv med et begær i strukturfrie gevandter, formår hende at forlade mand og barn og begive sig ud i kontekster som hun aldrig havde tænkt sig inden. Kommentaren om at hun aldrig havde tænkt sexuel på kvinder inden hun begav sig ud på bar efter Butler-diskussionen og at kvaliteten af seksuelle oplevelse heller ikke var så vigtig, indikerer, at begærsforskydningen for Laura i første omgang primært handlede om at redefinere sig selv. Ann-Marie, som i løbet af sin tid som genusstudent udvikler en sadistisk fetisch påtaler også en frustration ved at være blevet smurt så meget af sine privilegier at hun ikke længere var opmærksom, på at der fandtes andre mulige måder at udleve sit begær på. Studierne og queerteorien giver hende *'en rejäl uppläxning'* (s.2) og efterlader hende med en fornemmelse af at *'inte ha någon aning om vad som var rätt och fel och upp och ner längre'* (s.2). Også Emily betegner sin reaktion på den nye viden som en *'livskris'* (s.3), men udtrykker samtidigt ønske om at denne viden burde spredes til flere. Alle disse historier peger på, at de teoretiske indsigter som studierne formidler forsætter studenterne i forskellige former for krisesituationer, som de håndterer på forskellig vis. Krisen leder dem siden hen videre til øget indsigt, som leder videre til en internaliseret forandring i praktikken.

Emily kom aldrig af sted på den skoleturné hun blev inspireret til efter sin første frustation. Når jeg spørger hvorfor, peger hun på at orderne i bogen måske trods alt ikke er nok i sig selv, idet konteksten og interessen for emnet også må formodes at spille en rolle: *"Butler gör det kanske inte ensam....när jag tänkte efter insåg jag hur mycket allt det andra – lärarna och kompisarna - hade spelat in.!"* (Emily s. 4). I analysens næste del skal vi se nærmere på hvordan denne kontekst gives betydning af informanterne.

At blive genkendelig i den genusvidenskabelig kontekst

Inden vi går ind på mine informanternes betragtninger om de rammer som genusstudierne satte for deres begærsforskydninger skal vi vende kort tilbage til den kvantitative undersøgelse. Her fremkom det, at 64% mener, at studiemiljøet var en vigtig medvirkende årsag til deres begærsforskydning og 87% betoner lærernes og studiekammeraternes betydning. Tre respondenter peger på, at de kontakter, venskaber og diskussioner som de fik gennem studierne ledte til større selvsikkerhed, hvilket gav dem mod til at *'testa andra möjligheter'* og en del betoner, at studiemiljøet adskilte sig markant fra samfundet i øvrigt, hvilket muliggjorde *'andra positioneringar än de vanligaste'*. Som tidligere nævnt skriver 10 respondenter direkte, at de blev forelskede i en kurskammerat under studietiden. Blandt kommentarerne om lærernes roller skriver en: *"det var inte svårt att se att små butchar fick väldigt goda villkor hos vissa lärare..."* og i forlængelse heraf svarer 40 % at de mener at visse (ikke-normative) kønsudtryk og/eller begærsretninger præmieres i deres studiemiljø. Sammenfatningsvis indikerer surveyen altså at *'det genusvetenskaplige studiemiljø'* har på flere forskellige måder har stor betydelse for de studerendes begærsforskydninger – og at dette især skyldes hvad jeg vil kalde en *'afvigende norm'*, gode relationer mellem de studerende og en opfattelse om at ikke-normative genus/sexualitetspositioneringer belønnes af lærerne og studenterne. Jeg vil tage udgangspunkt i den sidste faktor først og indlede afsnittet med Tomas historie.

Exemplet Tomas

At følge en queer norm: *"Jag kände ju lite att jag var performativiteten personifierad!"*

"Jag skulle inte säga att vi direkt uppmanades att lämna våra heteroliv, men vissa lärares undervisning förmedlade helt klart en känsla av att det fanns mer eller mindre subversiva sätt att förvalta vår kunskap och leva sitt liv på... och nu när jag ser tillbaka inser jag att vi nog alla på olika sätt formades efter dessa indikationer" (Tomas s. 11).

Tomas er den af mine informanter som mest radikalt betoner genusstudiemiljøets betydning for sin begærsforskydning. Da han begyndte på studierne var han med egne ord *'en privilegeret vit heterosnubbe, som var van at alle älskade mig för att jag också var feminist'* (s.4). Han beskriver hvordan han på genusstudierne for første gang oplevede at hans position ikke gav ham fordele, og hvordan han reagerede: *"Det var ju inte precis så att man hade jättemånga fördelar av att vara hetero. Jag kommer ihåg att jag skämdes lite för att berätta om min flickvän. (...) Så det var ju ganska snabbt att man började säga, att man var bi istället för hetero för att slippa vara den där jobbiga normen som hela tiden kritiserades. Men jag vågade ju inte praktisera det då..."* (s.13). Tomas respons på det han oplevede som et heteronormkritisk studiemiljø, var at afløse de dominerende koder og indordne sig under dem ved at kalde sig bisexuel. Men studiemiljøet vækkede samtidigt en trodsighed i forhold til de perspektiver, det gav på hans hidtidige liv: *"Jag kände ett stort behov av att bevisa att jag inte bara var en sån heterosnubbe, som jag upplevde att de såg mig som."* (s.13). For Tomas blev den rationelle reaktion på oplevelsen af at blive placeret i en upopulær identitetesbås, at modbevise at han tilhørte den, ved at selv gå ud og opsøge homoseksuelle oplevelser. *"Vi hade precis läst Butler då och jag var väl ganska inne på att inget var hugget i sten, och eftersom jag hade kris med min flickvän då, så tänkte jag att jag bannemig skulle gå ut och ligga med en kille"* (s.14). Den seksuelle handling forklares således dels af en ny

teoretisk forståelse af køn og seksualitet og dels af et ønske om at kunne stoltser i den genusvetenskapelige kontekst: "...och när det väl blev av, så var jag jättestolt och otålig för att berätta för alla på genusvetenskapen." (s.15).

Hvorvidt Tomas' begærsforskydning gør ham til inkarnationen af performativitet skal jeg lade være usagt, men hans historie giver indtryk af at han forvalter en slags kønspolitisk hyperliberalisme, hvori kønnet og seksualiteten fremstår snarere som et valg end som en ordre. Med Butlers begreb kan man kalde denne måde at læse kønnet på, for en performance det vil sige som et bevidst spil, frem for en performativ gentagelse, hvor selve gentagelsen er det, som skaber kønnet. Det problematiske med performancetanken, kan være, at ansvaret for at navigere placeres alene hos den enkelte, hvormed de forskellige strukturelle forudsætninger som alle valg træffes under usynliggøres. Butler siger:

*"Indeed, there is no "one" who takes on a gender norm. On the contrary, this citation of the gender norm is necessary in order to qualify as a "one", where subject-formation is dependent on the prior operation of legitimating gender norms"*⁶⁰

Vi er altså, som Butler skriver, som individer afhængige af at gøre vores køn, seksualitet, alder, etnicitet etc. på måder, der er 'kontekstuel genkendelige'⁶¹. Vi skal hele tiden kunne genkendes som meningsgivende individer indenfor en kontekstuel ramme. Aflæses man ikke som kontekstuel genkendelig, risikerer man at falde udenfor mening og dermed blive uforståelig for kulturen. Det som er spændende i denne undersøgelse er, hvad der sker når den kontekstuelle ramme rummer og præmierer positioneringer, som ikke passerer i det øvrige samfunds strikse og normerende regler. For Tomas gjorde genusmiljøets afvigende norm en anden identitetsposition eller performativ citering mulig, og vi skal nu se på dels hvad det er i konteksten som gør forskydningerne mulige og dels hvordan disse faktorer kommer til udtryk i samspillet mellem studenterne.

⁶⁰Butler, 1993:232

⁶¹Dette begreb er en videreudvikling af Butlers begreb 'cultural intelligibility' og Søndergaards 'kulturel genkendelighed'. Med 'kontekstuel genkendelighed' forstås "lokale og partikulære og bevægelige fortolkningsrammer for det som skal genkendes og accepteres". Staunæs, 2004:66

En anden norm

Dialektikken mellem at dels lade sig producere af sine omgivelser og dels aktivt konstruere en identitet, der sam- eller modspiller med de forestillinger som omverdenen fodrer en med, udgør en central del i mine informanternes beskrivelser af sine seksualitetsforskydninger. Her bliver betydningen af et befinde sig i en kontekst med normer, der adskiller sig fra den som dominerer i det øvrige samfund central. Lo siger:

”Jag hade aldrig innan befunnit mig i ett sammanhang, där det var någon som ens tänkte på att ifrågasätta eller problematisera heteroseksualiteten. Det hade liksom aldrig funnits som möjlighet att man skulle kunna vara något annat (...) och så hamnar jag där, där ingen verkar se poängen med heteroseksualitet och där alla verkar vara queera på olika sätt [...] Det är väl klart att man börjar fundera över sin egen position...?” (Lo s.3). Af citatet fremgår det, at Lo sætter lighedstegn mellem at havne i en sammenhæng, hvor heteroseksualiteten ikke er privilegeret norm og at sætte spørgsmålstejn ved den seksualitet man tager for givet. At *alle* på genusstudierne (i modsætning til Lo's andre kredse) lod til at være queer og uinteresserede af heteroseksualitet, gjorde at Lo næsten følte sig forpligtiget til at genforhandle sin egen sin egen identifikation. Genforhandlingen gav en erkendelse af, at der var *”...massor av [sexuelle min.anm] möjligheter jag inte hade haft innan, bara på grund av den totala heterosexuella dominansen i de sammanhang jag vistades i då”* (s.3).

Den britiske sociolog Sasha Roseneil undersøger i *Common women, Uncommon practicies, the queer feminisms of Greenham* (2000) blandt andet hvordan beboerne i kvindelejrerne udenfor militærlufthaven Greenham i 1980ernes England på forskellige måde forhandler deres seksualiteter i forhold til den omgivning de temporært befinder sig i. Hun beskriver, hvordan lesbianisme blev en selvfølge i nogle af lejrerne – også blandt de beboere som opfattede sig som heterosexuelle og havde mænd og børn hjemme. *”The specific social context of Greenham did not only facilitate a culture of resistance of which same sex love was an aspect and an option - for some of the women, the woman-loving-women culture almost became a spiritual as well as a physical imperative”*⁶². Overfører man lidt af Roseneils analyse til Lo's kontekst, kan man sige, at hen oplevede at en kritisk selvrefleksion med fokus på seksualitetspositioneringer som imperativ på sine genusstudier.

⁶² Rosenail 2000: 134

Det ikke-heteronormative studiemiljø omkring genusvetenskapen var med andre ord en særlig vigtig betingelse for at muliggøre begærsforskydningen for Lo. Her fik hen en mulighed for at se en sprække i det heterosexuelle hegemoni hen ellers befandt sig i og en kontekst hvor flydende eller forskudt begær var en emanciperende mulighed frem for en afvigelse. Spørgsmålet er bare om denne mulighed for emancipation først og fremmest er et tilbud eller en ordre?

Den forventede emancipering

En af de indledende temaer i mine samtaler med informanterne var, hvilke forventninger de inden studiestart havde til genusstudierne, og flere nævner her, at de søgte sig til studierne for at se og forstå koblinger mellem samfundsstrukturer og deres eget liv. ”*En av anledningarna till att jag började var helt klart att jag ville bli emanciperad och politisera mitt liv och mitt levnadssätt*” (Ann-Marie s.2). Jeg læser dette som et ønske om at blive bevidstgjort om samfundsmæssige uligheder og en vilje til at anvende denne kundskab som et redskab, der kan lede til frigørelse. Emancipationen eller ’bevidstgørelsen’ som både Ann-Marie og flere af de øvrige informanter henviser til, fremstår som en central anledning til at søge sig til studierne og der fremkommer en forventning om at emancipationen kan få konsekvenser for individets levede liv, på en måde som adskiller sig fra forventninger til andre studier. ”*Jag tänkte nog att det skulle vara annorlunda än det jag läste innan. Att det skulle vara mer personligt och få större betydelse på ett personligt plan på något sätt. Mer frigörande än fysiken [som Tomas studerede inden, min anm.] liksom! (skrattar)*” (Tomas s. 6). Ønsket om at få en frigørende og emanciperende viden, går igen blandt alle mine informanter, og udmøntes i en oplevelse af, at der hersker en slags konsekvenskrav på genusstudierne og blandt studenterne: ”*Jag tror nästan att det sågs som en premiss bland studenterna när vi började, att vi skulle förvalta den kunskap vi fick, och ta konsekvenserna av den även om det kunde vara jobbigt. Det var liksom hela poängen. Man hade nog inte fattat allt, om man bara fortsatte som vanligt efter genus...*” (Eli s.2). I disse citater fremkommer et diskursivt mønster, hvor genusstudier af studenterne selv ækvivaleres med bevidsthed og emancipation, hvilket igen ækvivaleres med en personlig konsekvens. På den måde tegner der sig allerede inden studierne påbegyndes, et billede,

der har som underliggende præmis, at genusstudier i kraft af den kundskab der formidles, *bør* lede til forandringer på et personligt plan.

Men hvad indebærer emancipation egentlig i den kontekst som mine informanter befinder sig i og hvordan formidles denne definition mellem studenterne? I mit materiale finder jeg flere indikationer på hvordan informanterne oplever at man 'bør' være som genusstudent. Ann-Marie siger fx: *"Det handler ju om att på något sätt använda den kunskap vi fick på ett destabiliserande sätt. Och teorin var liksom aldrig nog. Man skulle också känna det själv rent fysiskt i sin lust och sexualitet. Så kände jag att det var – både bland eleverna och lärarna."* (s.5). Eli siger: *"det var ju, nej, det ÄR ju uppenbart mera subversivt att vara genderfucker än att vara heterotjej. Och det kändes som att alla visste och förstod det redan från första dagen."* (s.4). Emily beskriver samme fænomen som Eli, men fra 'heterotjejens' synsvinkel: *"Det er klart, att man inte kände sig särskilt subversiv och emanciperad när man satt där och var typ bi-curious fast aldrig hade vågat att göra något åt det. Det var nästan skamligt... Det var som att NN [læreren] bara kastade ett blick på min oqueera frisyra och direkt kunde se hur jag satt kvar i heteronormativa genusförställningar..."* (s.9)

I disse tre citater ligestilles destabilisering, emancipation og subversivitet med at indtage en (samfundsmæssigt) normafvigende position og 'udleve' eller 'gøre noget ved' den. Eli beskriver at queernormen er så selvfølgelig og internaliseret i studiemiljøet at ingen behøver at formidle den til de nye studerende – 'de forstår det allerede fra første dag'. Ann-Marie peger på at 'det ikke er nok' at forstå teorierne – de skal også udleves - og Emily beskriver at hun næsten følte at hun måtte skamme sig over at være bi-curious uden homoseksuelle erfaringer.

I alle vores samtaler veksler informanterne mellem at identificere sig med en naiv version af sig selv i tiden inden studierne og en 'aktuel' og analyserende stemme, som tildeles en alvidende emanciperet position. Vekslingerne giver lytteren (eller læseren) et indtryk af, at den emancipation, som informanterne forventede sig inden studierne, på tidspunktet for vores samtaler er gennemført. "Emanciperingen" fremstår således som en linær proces og som noget man enten er eller ikke er, og de emanciperede stemmer tildeles magten, at afgøre, hvorvidt udenforstående og deres handlinger er "emanciperede" eller ej. Et

eksempel på dette er Emily, der fortsætter fra citatet ovenfor, og beskriver, hvordan hun nu også selv nu kan dømme folk på deres frisure: ”...Men så gör jag ju också själv i dag. Ser jag en blond heteroaktig tjej-tjej utgår jag automatiskt ifrån att hon är omedveten, normativ och borde testa att ligga med en tjej.” (Emily s. 9). Emily er her selv bevidst om sine egne ’blinde’ betydningstilskrivelser af en vis slags piger, der ser ’heteroagtige’ ud. Præcis som hun selv oplevede, at læreren på hendes første undervisningstermin kunne ’se’ på hende at hun var bi-curious og heteronormativ, kan hun i dag selv ureflekteret antage, at blonde ’tjej-tjejer’ er uoplyste og uemanciperede. Hun har lært sig at læse de tegn, som i genussmiljøet afgør, om en person passerer som emanciperet. Af citatet fremgår det at dette er tegn, der har at gøre med udseende, teoretisk indsigt og begærsretning eller sexual praktik.

En alternativ lokal majoritet

De fleste af mine informanter tegner på samme måde som vi så at Lo gjorde en modsætning mellem ’den heteronormative verden’ udenfor og den lokale og heteronormfrie gruppe. ”At konstruere sig selv som en afgrænset minoritetsgruppe bliver en central måde at markere afstand fra normen og skabe rum for alternative muligheder”⁶³ skriver den danske sociolog og minoritetsforsker Mehmet Nedef. Mine informanter betoner i sine fortællinger særligt genusstudiernes kollektive følelse af, at sammen være formet af erfaringen af, at leve under bestemte betingelser som den øvrige (heterosexuelle) befolkning ikke på samme måde er bekendt med. Disse betingelser kan med Butler eller Rubin beskrives som erfaringen af at være *abjekt* eller at placeres udenfor seksualitetshierakiets *charmed circle*⁶⁴. Mod denne baggrund bliver genusstudierne et frizone, hvor andre positioneringer end normens er mulige, men som også hurtigt skaber sine egne forskelle og ligheder. Ulla beskriver f.eks hvordan hun og hendes studiekammerater ganske hurtigt påbegyndte sit lighedskabende ud fra en lidt uklar forestilling om originalet: “Det är ju rätt så komiskt att tänka på hur de flesta av oss inom ett halvår var snaggade och hade ’lesbiska glasögon’, unisexkläder och började tatuera oss. Jag tror inte att någon av oss egentligen visste vad det var vi härmade, men det blev

⁶³ Nedef 1992:32

⁶⁴ Rubin 1984

väldigt tydligt att det uppstod en klädkod, som man antigen var med på eller inte...” (Ulla s.14).

Philomena Essed (2005) har anvendt begrebet *kulturel kloning* for at pege på det lighedsskabende, der udgør grunden for de mandlige homosociale grupperinger, som besidder og opretholder magtpositioner i vestverden. Essed mener, at ligheder i klædsel, udseende, sociale forudsætninger og ambitioner opbygger en slags “sameness” som ekskluderer kvinder og de mænd som ikke opfylder disse kriterier⁶⁵. Kloningsbegrebet kan lyde voldsomt, men tanken at lighedsskabende er et fundament for fællesskab kan enkelt overføres til de erfaringer som Tomas udtrykker om at alle studenter på forskellig vis formedes af lærernes hints om hvilke livsformer, der var mest subversive. Ligeledes kan Ullas erfaring af, at der på hendes hold opstod en norm for genusudtrykket, som definerede hvilke som var ‘med’ i gruppen af personer med ikke-normativt begær og hvilke som stod udenfor kan lignede ved Esseds sameness som fungerer gennem sin udeslutning af afvigerne. I mit tilfælde er det dog den afvigende minoriteten som skaber en egen intern kloning, og derved ekskluderer de normpersoner, der som Tomas beskriver, ikke forvaltede sin nuvundne kundskab på den ‘rigtige’ måde. Kloningen fungerer samtidigt internt ved at skabe og bekræfte et fællesskab mellem de personer, der vælger at omdefinere sin levevis i forbindelse med studierne. Lo’s, Ullas og Emilys beskrivninger skaber tilsammen et billede af genusstudierne som en ikkenormativ kontekst, som på den ene side *muliggør* begærsforskydninger i et heteronormativt og sexualessentialistisk samfund. Men på den anden side indikerer de samtidigt, at der både fra lærerne og internt blandt de studerende kan ligge en underliggende *forventning om* (og præmiering af) at denne mulighed udnyttes. Den kommer til udtryk i dels nogle udefinerede hints fra underviserne og dels i en stolthed og glæde over at kunne fortælle sine studiekammerater om ikke-normative seksuelle aktiviteter. I forlængelse af denne føren sig frem som begærsforskyder opstår et interessant paradoksalt krav om autencitet.

Autencitet og forskydning

Ulla lægger ligesom Lo og Tomas stor vægt på at konteksten på genusstudierne var den centrale faktor som muliggjorde begærsforskydningerne for hende på det givne tidspunkt.

⁶⁵ Essed 2005

Særligt betoner hun fællesskabet med de øvrige studerende, som oplevede nogenlunde samme private omvæltninger som hende selv i forbindelse med studierne: *"Vi sattt ju där allihopa och höll på att lämna våra heteroförhållanden och återdefinera oss som queers på olika sätt.(...) Och då blev det på något sätt jätteviktigt, att de andra kände igen en som riktig flata och förstod att man menade allvar och inte bara växlade tillbaka nästa vecka."* (Ulla s. 5). At en gruppe mennesker som alle gennemgår samme begærsforskydning stiller krav til hinanden om at være 'rigtige' lesbiske kan synes absurd, men også Lo beskriver også hvordan hen *"... blev lite besatt av detta, att dölja alla spår av mitt heteroförflutna gentemot de andra studerande. (...) Men då var det så jätteviktigt att vara så "autentisk" som möjligt."*(s.7).

Det Ulla og Lo beskriver kan forstås som en længsel efter autenticitet i den nye uvante position. Foruden at tilføre legitimitet og seriøsitet til begærsforskydningen overfor de øvrige studerende, så tilskrive de netop *autenciteten* i den nye ikke-heterosexualitet en destabiliserende og subversiv kraft. Det er ved at afskrive alle spor af heterosexualiteten og annamme en fuld og "autentisk" identitet som ikkehetero at forandringen får betydning og bliver radikal og anvendbar. *"Alltså man måste ju offra lite..."* siger Ulla (s.6) om hendes følelse, når hun klippede sit lange hår af i for at blive mere legitim som lesbisk i den genusvetenskaplige kontekst. Med denne kommentar indikerer hun samtidigt at autenciteten indad også kan handle om en en markering udad mod resten af samfundets normer for kvindelighed, som hun 'ofrer' for at blive genkendelig i den kontekst hun nu befinder sig i.

Ønsket om autencitet handler således om at vise, at man mener sin nye idenitet alvorligt og om at *passere* bedst muligt blandt de andre i den gruppe man vil tilhøre. Dette handler således i høj grad om at 'se' og 'blive set'. Emily beskriver: *"Det var verkligen som at komma in i en ny värld. Det var rätt så galet – plötsligt började jag se assnygga butchar överallt i stan. Det hade jag aldrig gjort förut och jag förstod ju, att det nog inte berodde på att de inte varit där, utan på att jag inte kunde se dem då. Det var verkligen konstigt, men det var när jag förstod detta, att det blev superviktigt att själv 'synas' som flata – alltså att se så autentisk ut, att de också kände igen mig..."* (Emily s.10). Men samtidig som autenciten er en vigtig parameter for den individuelle selvforståelse, så er informanterne højst bevidste om, at de ved at betone autenciteten og distancere sig fra deres tidligere liv medvirker til at genskabe kategorien hetero som noget væsensforskelligt

fra alle andre positioner. Ved fx at betone sin lesbiskhed markerer og krydser Ulla selv en grænse mellem forskellige seksuelle præferencer, som hun som socialkonstruktionist finder problematisk og imaginær: ”*Det var ju helt galet det här med att man skulle vara ’äktä’ flata... Det var ju aldrig ett problem förut. Men för mig handlade mycket om vara övertygande och passera, så man kändes igen av de andra då i början. Det var jätteviktigt alltså.*” (Ulla s.7).

Ønsket om autencitet kan muligvis forstås som strategisk, det vil sige at autenciteten temporært tilskrives betydning som en strategi for at på sigt eliminere denne betydning. Ullas kommentar om, at det med ægtheden aldrig var et problem *för* (dvs inden Ulla blev lesbisk) kan forstås som en del i denne optik. Det hun peger på, handler ikke bare om at hendes seksualitet er u-autentisk dvs konstrueret, men også om den heteronormativitet, som hun oplever i samfundet. For hvem er det som behøver at ’bevise’ noget om sin seksualitet? Som hetero oplevede Ulla ikke noget behov for at være autentisk. Det var hun automatisk. Det er først når hun bevæger sig udenfor normerne, at det bliver vigtigt, at kunne vise at hun ’er’ noget.

Sammenfatning

At såvel teoretisk indsigt som studiemiljø og den genusvetenskaplige kontekst er centrale muliggørende faktorer for begærsforskydningerne blandt mine informanternes fremgår klart af materialet. I takt med udfoldelsen af analysen bliver det tydeligt, at ingen af de nævnte faktorer kan stå alene, men tværtimod er alle på spil på forskellige måder i hver enkel situation. Derfor må hver enkelt informants erfaringer betragtes som et resultat af et komplekst netværk af personlige erfaringer, personlig og faglig kontekst, aktuel situation, studiemiljøet og teoretiske indsigter. Analysen af det genusvetenskaplige studiemiljø har peget på at faktorer som emanciperings, autencitet, en queer norm samt genkendelighed er vigtige parametre at tage højde for i forståelsen af begærsforskydninger.

Analysedel II

Strategisk performativitet

I de forrige dele af analysen har jeg beskæftiget mig med hvilke faktorer i og omkring genusstudierne, der kan medvirke til at muliggøre mine informanternes begærsforskydninger. I denne del flytter jeg fokus til en analyse af, hvilken *mening* de studerende tilskriver sine begærsforskydninger, forandrede seksualpraktikker og nye kønsidentiteter. For at gøre dette, anvender jeg begrebet *strategisk performativitet* som tager sigte på de fejl-citeringer som et individ 'bevidst' kan foretage for at udfordre og destabilisere heterohegemoniet. Modsat performancebegrebet er de strategist performative fejl-citeringerne ikke helt "frie" at vælge, men derimod afhængige af individets kontekstuelle genkendelighed og subjekt-positionering.

Strategisk performativitet er helt central for mine informanternes meningsfyldninger af sine begær og selvforståelser, idet de alle forholder sig til sine begærsforskydninger som 'subversive', 'politiske' eller 'destabiliserende'. Laura siger fx at der var en klar følelse af at udfordre heteronormen når hun overraskede alle med at være blevet lesbisk: "*Det kändes ju helt klart som att jag var med och utmanade något där. Alltså först och främst kändes det bra, men det fanns ju också en känsla av att 'fan vad jag rubbar heteronormen' när jag ringde mina föräldrar och berättade att jag skulle lämna man och barn och hade blivit flata (skrattar)*" (Laura s. 40).

Mine informanter er meget bevidste om netop hierarkiseringen af forskellige seksualpraktikker og om den samfundsmæssige forventning om obligatorisk – og konstant - heteroseksualitet, og det er ud fra disse pejlepunkter, de orienterer sig, når de forholder sig til sine egne begærsforskydninger. Lo beskriver hvordan hen i løbet af studietiden begyndte at ønske at være noget andet end det konservative og normopretholdende: "*Alltså heteropositionen kändes inte direkt subversiv, när man hade pluggat där ett tag och då när man, eller alltså när jag, började definiera mig annorlunda, så gällde det ju att inta och omvandla positioner som var strukturellt underordnade och som på nåt sätt utmanade den konstanta förväntan om heteroseksualitet.*" (s.13). I dette citat bliver det tydeligt at det som – i Lo's optik – gør seksualitetspositioner subversive er, når de ikke-ønskværdige positioner aktivt indtages med destabilisering for øje.

Exemplet Eli

At vælge normen fra

Eli, som definerede sig som lesbisk da hen begyndte at studere genus henviser ligesom Lo til, at en så at sige 'medfødt' homosexualitet ikke kan være lige så destabiliserende for heteronormen, som den som vælges. For henom er det således også den selvvalgte afvigelse som udgør det subversive potentiale og ikke homoidentiteten som sådan. I følgende dialog bliver dette dilemma tydeligt:

ELI: " ...Jag tror att många av oss som upplevde oss som typ biologiskt ickeheterosexuella innan vi började efter ett tag började känna på oss att det vore mer radikalt att välja sina positioner själv och jag vet att vi var några på min kurs som ganska snabbt övergick i någon form av queer- eller transidentitet. Det var som att alla, även de som egentligen redan bröt mot normen, kände att de borde gå ett steg längre. efter ett tag på genusvetenskapen.."

LB: " vad tror du att det berodde på?"

ELI: " alltså jag tror ju att det har att göra med att man vill vara en del av revolutionen. Att springa runt och hävda att man er bio-lesbisk känns inte så fräschst om man samtidigt kallar sig socialkonstruktionist. Det var som ett uppvaknande att hamna i ett sammanhang där saker förklarades med strukturer istället för biologi, och för mig kändes det efter ett tag helt självklart att mitt lesbiska begär var lika mycket konstruktion som heterosarnas och därför känns det bättre att problematisera kategoriseringarna genom att kalla mig queer. Det får liksom mera udd då."

Den følelse af ansvar og af at man *burde* gå et skridt længere og udfordre vedtagne kategorier, som Eli oplevede fandtes blandt de studerende kan forstås som en opfordring til at tage sit stigma på sig. Ansvar kobles sammen med det at være en del af revolutionen, som er noget Eli vender tilbage til flere gange i løbet af interviewet. Det handler om at tage stilling for - og aktivt praktisere - en anti-essentialistisk forståelse af kønsidentitet, seksualitet og magt, ved at udfordre den biologisk-deterministiske forståelse som præger store dele af det omgivende samfund (og det lesbiske community som Eli var del af inden studierne). Kommentaren om at "*det får liksom mera udd då*" viser, hvordan Eli anvender sin egen queeridentifikation politisk, og at den personlige erfaring af at have forandret sin kønsidentitet giver tyngde i en ellers svær argumentation med et heteronormativt og biologistisk samfund. Samtalen fortsætter:

LB: "*Men var det då ren politik för dig? Alltså jag menar, var det politiken som motiverade din förskjutning eller kom det politiska på köpet?*"

ELI: "*Hm... (lång paus) alltså det är ingen lätt fråga. Jag tror att det kom på en gång. Eller jag vet faktisk inte. Alltså det kanske började som en politisk grej - att man började ifrågasätta sig själv och sina självklarheter mera, men det går nog inte riktigt att skilja åt. För det gick ju väldigt snabbt från flum-90-tals urkvinna-lesbisk med lila klänning och skintofflor till att jag byte stil, blev kär i en annan transperson, slutade vara kvinna och liksom själv önskade att leva polygamt.*"

Så det är svårt att säga om det var politik det hela, för jag känner ju såhär nu. Och nu kan jag ju till och med tycka lite synd om mina gamla urlesbiankompisar ibland för att de inte förstått. Och även om det skulle vara politiken som drog mig hit så har jag ju mina känslor och min sexuella preferens nu och den känns ju lika "äkta" (markerar citationstecken med fingrarna. Min anm.) som allt annat jag känt."

At forandringen for Eli opfattes som mere end blot en begærskorrektion er tydeligt. Det handler dels om at udleve en politik, dels om at forvalte en teoretisk indsigt og dels om at følge reelle kropslige følelser og begær. Men i rækkefølgen kommer politikken først. Vigtigheden af de politiske implikationer som den forandrede kønsidentitet og begærretning kan give medfører at Elis hidtidige lesbiske identitet hurtig afskrives til fordel for en identitet som polygam transperson. Og oplevelsen af, at begæret og kønsidentiteten er 'ægte', til trods for at de også er politisk motiverede fremstår i citatet som endnu en indikation på (eller bevis for), at teorierne om disse kategoriers plasticitet og formbarhed holder. Udviklingen fra urkvindelesbisk til queer gestalt med transidentifikation beskrives af Eli som positiv og "revolutionerende", og hen betoner at det er 'synd' for de lesbiske venner som ikke har fået samme teoretiske indsigter, og hvis begær derfor må betragtes som 'kontraproduktivt'. Begær- og kønsidentitetsforskydningen har modsat dette givet Eli helt nye muligheder for at politisere sin livsform og anpasse den til at udfordre et cis- og heteronormativt samfund.

At vælge sit stigma

Et særligt subversivt potentiale ved begærskorrektingerne som mange informanter vender tilbage til er muligheden for aktivt at vælge normen og 'den saktionerede homoidentitet' fra. Den amerikanske queerteoretiker Michael Warner (1999) beskriver i *Fear of a queer planet* en generation af *stigmafobe* homoseksuelle, der gennem tilpasning til og opslutning om de gældende normer vil vaske sit stigma bort og tolereres af majoriteten. Warner anser

at dette er problematisk, og hævder i stedet, at man bør leve *stigmafrit* og kompromisløst vælge sit stigma som opposition til de begrænsende normer, der udgrænser visse livsformer⁶⁶. Ulla er inde på Warners linje: ”Sverige är ju ett land som präglas av välvilja och tolerans mot homosexualitet, men det är alltid till en viss gräns, som ofta handlar om ’det är fint att du är böj, men kom inte för nära mig’. Och homosarna bara köper det och ber om ursäkt och säger att de var födda såhär! (...) För mig är en viktig grej i allt det här att aktivt välja mitt utanförskap och vägra vara homo på normens villkor.” (Ulla s.13). Ligesom Warner anser Ulla at den ikke-heterosexuelle position først bliver subversiv når man tager sit stigma på sig og afviser at blive ”...ihjälkramad som nån jävla Eva Dahlgren” (Ulla s. 13). Begærsforskydningen udgør således for Ulla ikke bare en afvisning af heteronormen, men også en mulighed for at gøre op med en timid, stigmafob og essensialiserende homosexualitet, som kun eksisterer på normens vilkår.

At modstå samfundets heteroseksualisering

En helt central mulighed som mine informanter beskriver at oplevelsen af begærsforskydninger giver dem, er at kunne pege på den aktive heteroseksualisering som samfundet konstant udsætter individet for. Laura valgte eksempelvis aktivt at udfordre den virkelighed hun havde levet i da hun indså, at det ikke var hendes egne aktive valg, der havde ledt hende til den situation hun var havnet i. Tværtimod kan man måske sige, at det var *fraværet* af valg, der førte hende dertil. Lever man, som Rubin påpeger, i et samfund, hvor den heterosexuelle kernefamilie er norm fører alle samfundets spor i den retning og frem for at vælge at stige *på* toget til parcelhusområde og børnehaven, så handler individets muligheder i højere grad om at beslutte sig for at stige af. Om dette siger Laura: ”Det kändes både härligt och läskigt när jag (...) beslutade att jag inte längre var hetero. Jag var lite, typ ’vad håller du på med? Här har du man och barn och så bara släpper du det för en teori’. Men jag visste ju samtidigt också att det var omöjligt att låta bli... Det kändes som att det här var det första riktiga val jag någonsin hade träffat för min egen skull. (...) Men det är klart att det var läskigt.... och det var ju inte direkt så att jag fick särskilt mycket support av min omgivning!” (s.10)

⁶⁶ Warner 199:xxvii

I citatet fremhæver Laura at det at forlade normpositionen føltes som om at det var første gang hun valgte noget vigtigt i sit liv for sin egen skyld. Den underliggende antagelse er, at normer og strukturer inden genusstudierne havde truffet valgene for hende, og at den teoretiske indsigt og kognitive forståelse af hendes egen magtesløshed paradoksal nok gav Laura magten og viljen til at tage sig ud af strukturerne. Denne nuvundne mulighed for at omforhandle strukturerne på sine egne præmisser oplevede Laura som både 'hårlig' og 'læskig', men samtidigt også som umulig at lade være med at forvalte. Man siger, at hun interPELLERES af genusstudierne. Om interPELLERING skriver Butler: *"One is not simply fixed by the name that one is called... By being called a name, one is also, paradoxically, given a certain possibility for social existence"*⁶⁷. Ved at blive interPELLERET af studierne muliggøres en 'social eksistens' som begærsforskyder for Laura. Men i og med hun påtager sig eksistensen som normbryder gør hun også i citatet sig selv til ansvarlig, for at handle mod noget, som ellers må kalde et strukturelt problem – nemlig samfundets heteronorm.

Lo har gjort en lignende erfaring: *"när vi hade diskuterat normer och strukturer och hur de styr oss kände jag lite såhär: 'om inte jag vågar utmana cisnormen, vem ska då göra det?' jag menar; heteropatriarkatet nermonterar ju inte sig självt..."* (s. 9). Til trods for, at det problem, som karakteriseres er noget, der ligger udenfor det genusetenskaplige felt og de studerendes rækkevidde, så er den handleramme som studenterne opstiller rettet mod dem selv. Det omkringliggende samfunds strukturelle heteronormativitet er en underliggende og tilsyneladende uundgåelig præmis, og derfor studenternes løsningsforslag ikke i første omgang mod strukturerne, men derimod mod det eneste som de selv kan påvirke og håndtere; nemlig deres egen agens indenfor de rammer, som strukturerne dikterer.

I artiklen *The New Sexual Technobody* problematiserer Jennifer Croissant det stigende vestlige brug af Viagra og andre potenstforhøjende medikamenter. Hun fremhæver blandt andet at medikamenterne kan ses som symptombehandling af noget, der egentlig bør behandles som et samfundsproblem, og skriver: *"The problem is how to respect the agency of those who make choices within circumstances they did not choose, and yet maintain the*

⁶⁷ Butler, 1997:2

neccesity of critique of the circumstances”⁶⁸. Lignende problemer løber mine informanter ind i, når de skal forsvare sine valg samtidigt med at de forsøger at respektere at andre ikke forstår eller ligefrem modsætter sig disse valg. Tomas er også inde på hvor glad han er for at have fået muligheden for et andet valg end det som allerede var taget for ham. Da jeg afslutningsvis i interviewerne spørger ham, om han tror at hans ’rejse’ er unik for ham, eller en som alle mennesker potentielt kan foretage, svarer han: ”jag känner ju, att jag är det levande beviset för att begär och sexualitet är väldigt plastisk. För jag var verkligen anti [bög dvs homofob min adm.] förrut. Mitt problem är, att när jag försöker att prata med bekanta om deras heterosexualitet, så uppfattar de det nästan som ett angrepp. Det är väldigt svårt att problematisera heteronormativa samhällsstrukturer och samtidigt få heteroindivider till att känna att jag inte dissas deras liv och val. Och samtidigt kan det ibland vara svårt att lita på dom när de säger att de har valt att leva så som de gör. Det valet hade jag i alla fall inte träffat själv när jag levde så...” (s.16).

Sammenfatning

Analysens anden del har handlet om den mening de studererne selv tillægger deres begærsforskydninger. Med hjælp af begrebet strategisk performativitet er det blevet vist, at forskydningerne i høj grad opfattes som politiske og kan forstås som de studerendes måde at tage ’sit’ ”ansvar” for at gøre modstand mod et samfund, der er præget af heteronormative strukturer. Gennem at aktivt påtage sig en stigmatiseret samfundsposition medvirker informaterne til at problematisere og omforhandle præmisserne for hvilke positioner, som kan forstås som ’attraktive’ og hvilke som er ’uønskede’.

Konklusion

Hvordan kan indlæring af poststrukturalistisk (queer)feministisk teori påvirke genusstuderets begærsretninger og sexualpraxis var hovedspørgsmålet for denne undersøgelse. Min analyse har vist, at den teoretiske indlæring er af central faktor, når de studerende forklarer, hvad der har haft betydning for deres begærsforskydninger. Af ex ante undersøgelsen kom det frem at 77% af de genusstuderende på tredje termin viste sig at

⁶⁸ Croissant 2006:342

have forandret begær, kønsidentitet eller seksualpraktik og 57 % siger at teoretisk indlæring var en central faktor for dette. Spørgsmålet her ovenfor var dog *hvordan* og ikke *om* indlæringen påvirker praktikken og for at svare på dette er det nødvendigt at inddrage dels de faktorer som muliggør en begærsforskydningen og dels se på, hvordan de studerende fylder sine egne forskydning med mening.

Analysen af **faktorer** i det genusvetenskaplige studiemiljø har fremført at det foruden de teoretiske indsigter særligt er *emanciperung, autencitet, en queer norm* samt *genkendelighed* er vigtige parametre i muliggørelsen og forståelsen af begærsforskydninger.

I analysen af **meningsforskydninger** blev det klart, at en central meningstilskrivning som mine informanter alle betoner, er viljen til at udfordre den egne og den i samfundet dominerende sexuelle essentialisme ved at bevidst vælge at praktisere en seksualitet som befinder sig udenfor normen. Den personlige begærsforskydning bliver således et argument i en politisk debat om hvor og hvordan seksualitet og begær konstrueres og samtidig en måde for de studerende at tage *ansvar* for sine teoretiske indsigter og *gøre sit* i kampen mod heteonormen.

Men samtidig kan forandringen for mine informanter også læses som en reaktion på at befinde sig i et genusvetenskapligt studiemiljø, der karakteriseres af en radikalt anderledes sexualnorm end den som præger resten af samfundet. Dermed bliver forandringen både et oprør udad, men samtidig også en tilpasning indad – til den gruppe som de opfatter sig tilhøre, og til de normer, der gælder her.

Man kan således på den ene side se genusstudierne som et frirum og ikkenormativ kontekst, som *muliggør* begærsforskydninger i et heteronormativt og sexualessentialistisk samfund. Men spørgsmålet som følger er, hvorledes genusstudierne forvalter dette ansvar. Mit materiale tyder på, at genusstudierne yder en massiv indflydelse på de studerende og det er vigtigt at underviserne er sig sit ansvar bevidst. En af de måder, hvorpå man i mit materiale kan se indikationer på denne massive indflydelse er i samtalerne om hvad en 'god' genusstudent er. I materialet tegner der sig nogle interessante grænsedragninger for hvad

der ifølge mine informanter konstituerer en vellykket genusstudent. Forudsætningen for dette synes at være, at studenten bliver *emanciperet* og tager ansvar for at forvalte sin kundskab. Det indebærer at acceptere nogle i gruppen allerede fastsatte rammer for hvad og hvilke praktikker som anses 'destabiliserende' og forvalte et flexibelt begær i forhold til disse rammer. Således 'bør' en emanciperet student at tage konsekvensen af en queerteoretisk forståelse, og praktisere og identificere sig med en ikke-hetero-, cis- eller vaniljenormativ begærsretning og/eller seksualpraktik. Identifikationen bør på den ene side være rationelt (teoretisk) funderet, men på den anden side samtidigt også begrundes i en oplevet fysisk lyst til netop denne praktik.

Der er altså ifølge mit materiale stærke normerende processer på spil mellem eleverne og i relationen mellem lærere og elever i den genusvetenskabelige boble som jeg her har undersøgt, og implikationerne af disse er vigtige at tage alvorligt. Samtidigt må spørgsmålet om hvem der egentlig sidder på fortolkningsretten altid være nærværende når disse implikationer diskuteres. Det er givet, at tilnærmelser til indoktrinering af begærsretninger er problematiske, men det er også vigtigt at se, at genusstudierne blot er en lille dråbe i det øvrige samfunds massive heterohav, som vi alle befinder os i og indoktrineres af. Derfor er det mig magtpålgende at betone, at mine informanter absolut ikke kan siges, at være viljeløse ofre for de betingelser, de udsættes for på genusvetenskapen. Derimod kan man måske sige, at studiet stillede dem overfor spørgsmål og normer, som de selv besluttede, at begærsforskydningen var et rationelt svar på.

Litteratur

Ambjörnsson, Fanny, *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur, 2006

Ambjörnsson, Fanny (2004), *I en klass för sig Genus, klass och sexualitet bland gymnasetjejer*, Stockholm: Ordfront,

Agresti, Alan & Barbara Finlay (1986): *Statistical Methods for the Social Sciences*. San Francisco: Dellen Publishing Co.

Bertilsson, Hanna, 2007. *Lagom lika, lagom olika. En diskussion om makt, retorik och bi-teoretiska/sexuella subjektiviteter*. Stockholm: Bokförlaget h:ström – Text & Kultur.’

Bromseth, Janne & Wildow, Hanna (2007): *Man kan ju inte läsa om bögar i nån historiebok* Stiftelsen Friends

Butler, Judith (1993): *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of “Sex”*, Routledge, New York

Butler, Judith (1990): *Gender Trouble*, Routledge, New York

Butler, Judith (1997): *Excitable speech – A politics of the performative*, Routledge, New York

Croissant, Jennifer (2006) *The New Sexual Technobody: Viagra in the Hyperreal World*
In: *Sexualities* 2006; 9

Dahl, Ulrika (2005): “*Det viktigaste är inte var extremisterna tycker utan vad den stora majoriteten gör*”. *En Kunskapsinventering av forskning om homofobi och heteronormativitet*. HomO och Forum för Levande historia, Stockholm

De los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005): *Intersektionalitet*, Liber, Malmö

Edemo, Gunilla & Rindå, Joakim (2003): *Någostans går gränsen*. RFSL Stockholm

Edenheim, Sara. (2005): *Begärets lagar: moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genalogi*, Brutus Östlings bokförlag Symposion, Lund

Eng, Heidi (2006): ”Homo- og queerforskning” i: Lorentzen, J. & Mühleisen, W (red.): *Kjønnsforskning – en grunnbok*, Universitetsforlaget, Oslo

Eng, Halberstam & Munoz (2005): ”Whaty’s queer about queer studies now?” in: *Social Text* 84-85, vol.23, no 3-4, Fall/Winter 2005, Duke University Press

- Essed, Philomena (2005): "Vardagsrasism" i De los Reyes, Paulina & Kamali, Masoud (red.): *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, SOU 2005:41, Stockholm pp. 71-95
- Foucault, Michel (1998): *Vilje til viden – Seksualitetens historie 1*, Det lille forlag (1976)
- Frederiksen, Maja Bissenbakker (2005): *Begreb om begær*, Syddansk Universitetsforlag, Odense
- Gustavson Malena, 2006. *Blandade känslor: bisexuella kvinnors praktik och politik*. Göteborg: Kabusa böcker.
- Haraway, Donna (1988): *Situated knowledge: the science question in feminism and the privilege of partial perspective*, Feminist Studies no.3 (Fall 1988)
- Heede, Dag (2002): *Det tomme menneske – Introduktion til Michel Foucault*, Museum Tusulanums Forlag (1992)
- Howarth, David, 1995. "Discourse Theory", i Marsh - Stoker (red.) *Theory and Method in political Science* Hampshire: Palgrave.
- Jørgensen, Marianne Winther & Philips, Louise (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*, Roskilde Universitetsforlag, København
- Kumashiro, Kevin (2002): *Troubling education, Queer activism an antioppressive pedagogy*. RoutledgeFalmer
- Kvale, Steinar (1995): *InterView*, Studentlitteratur, Lund
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (1985): *Hegemony and socialist strategy*, Verso, UK
- Laskar, Pia (2005): *Ett bidrag till heterosexualitetens historia*, Modernista, Stockholm
- Lorentzen, J & Mühleisen, W (2006): "Homo- og queerforskning" i: *Kjønnforskning – En grunnbok*, Universitetsforlaget, Norge s. 136-149
- Lundahl, Pia, *Intimitetens villkor. Kön sexualitet och berättelser om jaget*. Lund, 2001
- Lykke, Nina (2003): "Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen?" i *Kvinnovetenskapligt tidskrift* 1, 2003 s. 47-56
- Mouffe, Chantal (2002): "Feminisme, medborgerskab og radikal demokratisk politik" i: *Det radikale demokrati – diskursteoriens politiske perspektiv*, Roskilde universitetsforlag
- Mulinari, Diana, 2003. "Om det behövs blir vi uppkäftiga", i: de los Reyes, Paulina, Molina, Irena & Mulinari, Diana (red.): *Maktens (o)lika förklädnader*, Atlas, Stockholm

- Necef, Mehmet (1992): *Etnisk kitsch - og andre (post)moderne fortællinger om "de andre"* Københavns Universitet. Institut for Kultursociologi
- Olsen, Henning (1995): *Tallenes talende tavshed*, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus
- Phoenix, A (2006): "Interrogating intersectionality" i *Kvinder Køn og Forskning* vol 2-3, 2006 s. 43-57
- Reinhartz, Shulamit, 1992. *Feminist methods in social research*. New York: Oxford University Press.
- Roseneil, Sasha (2000): *Common Women, Uncommon Practices: The Queer Feminisms of Greenham*, Cassell
- Rosenberg, Tiina (2002): *Queerfeministisk agenda*, Natur & Kultur, Stockholm
- Rosenberg, Tiina, *L-ordet. Vart tog alla lesbiska vägen?* Stockholm: Normal Förlag, 2006
- Rubin, Gayle (1984) "Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of Sexuality" Carole Vance (red), *Pleasure and Danger, Exploring Female Sexuality*, New York: Routledge.
- Rubin, Gayle (1975): "The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex" i Reiter, Rayna R. (ed.): *Towards an anthropology of women*, Monthly Review Press, New York
- Segdwick, Eve Kosofsky (1985): "Introduction" i: *Between men*, Columbia University Press, US
- Simonsen, Dorte Gert (1996): "Som et stykke vådt sæbe mellem fedtede fingre", I *Kvinder, Køn & Forskning* nr. 2, 1996
- Staunæs, Dorthe (2004): *Køn, etnicitet og skoleliv*, Forlaget Samfundslitteratur, Odense
- Staunæs, Dorte & Søndergaard, Dorte Marie (2006): "Intersektionalitet – udsat for teoretisk justering" i *Kvinder Køn og Forskning* vol 2-3, 2006
- Søndergaard, Dorte-Marie (2000a): *Tegnet på Kroppen*, Museum Tusulanums Forlag (1996)
- Søndergaard, Dorte-Marie (2000b): "Destabiliserende diskursanalyse", i: Harvind, Hanne (red.): *Kön och tolkning – metodiske möjligheter i kvalitativ forskning*, Natur & Kultur, Stockholm
- Warner, Michael (1993): "Introduction" in Warner M. (ed.): *Fear of a Queer Planet* –

Queer Politics and Social Theory, University of Minnesota Press, Minneapolis

Warner, Michael (1990): "The Ethics of Queer Life" I: Warner, M.: *The Trouble with Normal: Sex, Politics, and the Ethics of Queer Life*, The Free Press, New York

Artikler:

Hjärnan visar om du är homo, Dagens nyheter, 170608, af: Karin Bojs

Empirisk materiale:

Interview med Ulla 061117 samt 080918	(båndoptaget)
Interview med Lo 070315	(båndoptaget)
Interview med Ann-Marie 080921	(båndoptaget)
Interview med Laura 081011	(delvist båndoptagne, visse partier rekonstrueredes vha noter og er godkendte af informanten)
Interview med Eli 081021	(båndoptaget)
Interview med Tomas 081114	(båndoptaget)
Interview med Emily 081116	(båndoptaget)

Bilag:

1: Spørgeskema

Teori i praktiken

– en studie av kön och sexualitet bland genusstudenter

Denna enkät utgör en del av materialet till min Magisteruppsats på Genusvetenskap på Lunds universitet. Uppgiftens syfte är att undersöka hur teori kan inverka på individers levda praxis. Jag inser att vissa frågor kan vara svåra att svara entydigt på, men jag önskar att du fyller i det svarsalternativet som är bäst för dig. Om det inte finns ett svarsalternativ som passar dig är jag tacksam om du själv skriver ett svar på raderna under. *Medverkan är självklart anonymt.*

OBS: Läs detta först:

Med denna korta introduktion vill jag ge dig som svarar möjlighet för att veta lite om vilken undersökning du deltar i.

Jag är själv genusstudent och denna undersökning är en del av underlaget för min magisteruppsats. Jag är intresserad av hur genusstudier kan leda till förändrat sexuellt beteende och självidentifikation eftersom detta är något som jag själv har erfarenhet av. När jag började läsa genus i Stockholm 2003 var jag heteroidentifierad och utan att jag riktigt kan förklara vad som hände, så kändes det, när första terminen var slut, helt främmande för mig att skulle vara något annat än flata. Jag ville helt enkelt inte att någon skulle tro att jag fortfarande var heteroidentifierad när jag påbörjade andra terminen. Jag har funderat mycket på detta sedan dess och har nu som ambition att undersöka fenomenet vha. denna enkät och djupintervjuar.

Tack för din medverkan!

A: Hur positionerade du dig i följande kategorier när du började studera genusvetenskap (grund-/A-kursen)?

A.1: Kön/genus när du började läsa genusvetenskap

Kvinna

Man

Transidentitet – vilken? _____

A.2: Ålder

Din ålder när du började läsa genusvetenskap _____

A.3: Sexuell läggning/begärsriktning när du började läsa genusvetenskap

Heterosexuell

Homosexuell

Bisexuell

Asexuell

Annat: _____

B: Hur positionerar du dig i samma kategorier i dag?

B.1: Kön/genus i dag

Kvinna

Man

Transidentitet – vilken? _____

B.2: Ålder

Din ålder i dag _____

B.3: Sexuell läggning/begärsriktning i dag

Heterosexuell

Homosexuell

Bisexuell

Asexuell

Annat: _____

B.4: Har din sexuella praxis* ändrats sedan du började läsa genusvetenskap?

Ja:

Nej:

Om ja – på vilket sätt: _____

(*Med ”sexuell praxis” menas om du tex har börjat/slutat använda sexleksaker, praktisera BDSM, blivit poly/monogam, ha sex med flera/färre på en gång etc.)

Om du har angett samma svar i A.1 och B.1 som i A.3 respektive B.3 och svarat ”Nej” i B.4 kan du hoppa över följande frågor och gå direkt till D

C: Förändrad positionering eller praxis och genusstudier

Du har svarat att du har förändrat din könsidentitet, sexuell läggning/begärsriktning eller sexuella praxis sedan du började studera genusvetenskap.

C.1: Menar du att det finns en samband mellan din förändrade könsidentitet och/eller din sexuella läggning/begärsriktning och/eller din sexuella praxis och dina genusstudier/studietiden/miljön?

Ja

Till viss del (mer än bara samband i tiden)

Nej

Om du svarat Nej i C.1 kan du hoppa över följande frågor och gå direkt till D

C.2: Hur stor betydelse har genusstudierna/studietiden/miljön haft för din förändrade positionering eller praxis?

Markera ditt svar på linjen

Lite betydelse

Delvis betydelse

Ganska stor betydelse

Avgörande betydelse

C.3: Är det något av de nedan angivna delarna i genusstudierna som har varit speciellt viktiga förändringen i din könsidentitet, sexuella läggning/begärsriktning eller sexuella praxis?

Ange gärna flera svar

Teorier/teoretiker – vilka? _____

Studiemiljön – på vilket sätt? _____

Särskilda delar av undervisningen – vilka? _____

Snygga och smarta studiekamrater/lärare/individer _____

Annat: _____

C.4: Tycker du generellt att dina genusstudier har underlättat förändringen?

Ja

Nej

Kommentarer: _____

C.5: Tror du att du skulle ha ändrat din könsidentitet, sexuella läggning/begärsriktning eller sexuella praxis om du inte läst genusvetenskap?

Ja

Nej

Kommentarer: _____

D: Allmän uppfattning om studiemiljön vid genusstudierna

D.1: Hur anser du att studiemiljön på genusvetenskap generellt förhåller sig till ändringar i könsidentitet eller sexuell läggning/begärsriktning:

Mycket mer tolerant än samhället i stort

Delvist mer tolerant än samhället i stort

Lika tolerant som samhället i stort

Mindre tolerant än samhället i stort

Mycket mindre tolerant än samhället i stort

Kommentarer: _____

D.2: Anser du att ändringar i könsidentitet eller sexuell läggning/begärsriktning uppmanas i ditt studiemiljö kring genusvetenskap?

Ja

Till viss del

Nej

Kommentarer: _____

D.3: Anser du att vissa könsidentiteter eller sexuell läggningar/begärsriktningar privilegieras/premieras i din studiemiljö på genusvetenskap?

Ja

Delvis

Nej

om Ja eller delvis: Vilken/a och i vilka situationer? _____

D.4: Är det, enligt din uppfattning, vanligt bland dina medstudenter att förändra könsidentitet och/eller begärsriktning under studietiden på genusvetenskap?

Ja

Nej

Kommentarer: _____

*Tack så jättemycket för din medverkan! /Lovise
lovise@uti.is*